

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Radek Valenta

Československá vojenská cvičení 1933-1938

Czechoslovak Maneuvers 1933-1938

Praha 2015

prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat zejména svému vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Ivanu Šedivému, CSc., za podporu, cenné rady a připomínky během vedení práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. 8. 2015

podpis

ABSTRAKT

Tématem této práce jsou závěrečná vojenská cvičení československé armády v rozmezí let 1933-1938. Práce je rozdělena do devíti kapitol.

První kapitola se zabývá československou armádou a reorganizací v období 1932-1938. Další kapitola se soustřeďuje na charakteristiku závěrečného vojenského cvičení. Třetí kapitola je potom věnována závěrečnému vojenskému cvičení 1934, čtvrtá pojednává o závěrečném vojenském cvičení 1935, pátá kapitola pojednává o závěrečném vojenském cvičení 1936 a kapitola šestá o závěrečném vojenském cvičení 1937. Sedmá kapitola se zaměřuje na rozhodčí službu na závěrečných cvičení. Kapitola osmá přibližuje účast zahraničních delegací na manévrech a konečně kapitola devátá, poslední, se věnuje problematice manévru v médiích.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československá armáda, českoslovenští vojáci, vojenské manévry, vojenský výcvik, První republika, reorganizace ve 30. letech, mezinárodní politicky-vojenská situace, třicátá léta

SUMMARY

Main theme of the thesis is the Czechoslovak Maneuvers in 1936. The thesis is divided into seven chapters.

The first chapter focuses on the creation of Czechoslovak army, the period 1918-1932. The second chapter targets the reorganization of army in the period 1932-1936. The Third chapter is dedicated to the issue of armed forces in the period of the Austrian emperor. The fourth chapter is focused on the Czechoslovak Maneuvres in 1936 and research preparations, course, and made knowleges from the great interwar's maneuvres of Czechoslovak army. The fifth chapter closes arbitration service in the maneuvres. The sixth chapter deals with foreign's delegations on maneuvers and finally the seventh chapter is devoted to attitude and reakcions of czechoslovak's press and mankind.

KEYWORDS

Czechoslovak Army, Czechoslovak soldiers, Military exercises, Military training, the First Republic, Army reorganization in thirties, The international politicalmilitary situation in thirties

Obsah

ÚVOD	8
1. DRUHÉ DESETILETÍ PŮSOBNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY	13
2. ZÁVĚREČNÁ VOJENSKÁ CVIČENÍ	19
3. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1934	23
4. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1935	26
I. Malé Karpaty	26
II. Podkarpatská Rus	28
III. Severozápadní Čechy	29
5. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1936	31
I. Východní Čechy	31
II. Západní Slovensko	35
6. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1937	37
I. „slovenské“ manévry	37
II. „moravské“ manévry	40
III. „české“ manévry	41
7. ROZHODČÍ SLUŽBA NA ZÁVĚREČNÝCH CVIČENÍCH	44
I. Rozhodčí služba u letectva	47
8. ÚČAST ZAHRANIČNÍCH VOJENSKÝCH DELEGACÍ NA MANÉVRECH	48
9. MANÉVRY V MÉDIÍCH	51
ZÁVĚR	59
ARCHIVNÍ PRAMENY	61
POUŽITÁ LITERATURA	62
POUŽITÁ PERIODIKA	64
SEZNAM PŘÍLOH	65

ÚVOD

Tato práce si neklade za cíl vyčerpávající charakteristiku československých manévru let třicátých; chce ve stručnější formě podat ukázkou vývoje a průběhu závěrečných vojenských cvičení jako vojensky i celospolečensky prostupujícího fenoménu. Jedná se o pokračování výzkumu, jež byl započat bakalářskou prací „Čs. vojenské cvičení 1936“ a které bude nyní doplněn o další důležité vojenské manévry v rozmezí let 1933 až 1938. Téma jsem si zvolil také z toho důvodu, že jsem přesvědčen o dosavadní nedostatečné historiografické recepci tohoto tématu, přičemž dobové vymezení pokrývá období zhoršující se mezinárodní politické situace. Poodhalení základní struktury organizaci branné moci doplňuje analýza armádní reorganizace, bez které by se vojenské záležitosti rozhodně neubíraly uskutečněným směrem a ovlivnění by zasáhlo i vojenské manévry. Zvolené téma reflektuje tyto rozsáhlé akce, coby ukončení vojenského výcvikového roku, což v předválečné československé armádě znamenalo každoroční vyvrcholení bojové přípravy vojska. Závěrečná vojenská cvičení byla pořádána k přezkušování nově zaváděných zbraňových systémů, jakožto organizované procvičení velení vojenských svazků od nejnižší úrovně po ty nejvyšší. Kontrolní mechanismus manévru je strukturalizovaný v pojednání o důležitém činiteli závěrečných cvičení: rozhodčí službě. Projevené nedostatky v případě jednotek nebo štábů nezavdávaly důvod k penalizaci, nýbrž k důslednému zpracování a rozebrání poznatků pro všeobecné zlepšování v budoucnosti. V neposlední řadě se manévry jako takové nejvíce blížily k bojovým podmínkám; skutečná válečná kritéria, až na určité výjimky z pohraničí a východu republiky, v podstatě neexistují. Prestiž a respekt pro toto tuzemské vojenské úsilí se v této práci snaží podat skutečnost častých a neméně významných zahraničních návštěv, které doplňovaly aktivní zájem domácích politických i kulturních elit. Nicméně, veškeré záležitosti týkající se manévru představovaly nezanedbatelné finanční položky ze státního rozpočtu; i z toho důvodu tvoří reakce veřejného tisku závěrečnou část diplomové práce.

Z okruhu vojenského posloužily pro tuto práci, v pramenné povaze, fondy *Ministerstva národní obrany-hlavní štáb* a *Vojenské kanceláře prezidenta republiky* z Vojenského archivu v Praze-Ruzyni, dále fondy Masarykova archivu v Praze. Na základě těchto pramenů byla použita komparativní metoda pro výzkum závěrečných vojenských cvičení v druhé polovině třicátých let minulého století. V oblasti veřejného mínění a stanoviska československého tisku

byly využity fondy Národní knihovny s analýzou dobových medií. Prameny byly dále doplněné níže vymezenou literaturou.

Prvním úkolem tohoto pojednání zůstává otázka, jakým způsobem proběhla armádní reorganizace v době hospodářské krize a na to navazující stěžejní část vývoje závěrečných vojenských cvičení, která měla být rozhodující pro armádní složky v problematice připravenosti k potencionálnímu válečnému konfliktu. Rozsáhlost a složitost manévru si vynutila kontrolní orgán-rozhodčí službu, jejíž činnost bude reflektovaná v další části práce. Zhodnocení zahraničních návštěv a vojenských delegací, účastníci se domácích armádních manévru vystřídá na závěr reflexe společnosti a především tisku, rozhlasu či zpracování filmovým charakterem.

Československá armáda v rozmezí let 1918 do roku 1938 nevyrostla na tzv. zeleném drnu, ale navazovala na předchozí období kdysi slavného, leč se stoletím dvacátým již notně stagnujícího mocnářství rakousko-uherského. Bojové působení občanů české a slovenské národnosti účinkujících na vzdálených a pro stávající režim nepřátelských frontách, neoddiskutovatelně přispělo ke zrození samostatné republiky. Vznik Československa by pravděpodobně, bez přispění legionářů, vznikal na stolech úředníků, diplomatů, poslanců a ministerských předsedů vítězných dohodových mocností minimálně s nemalými těžkostmi. Především ruské legie dobrovolníků čs. národnosti vzbuzovaly respekt současníků dobových i dnešních, tvořené z občanů žijících na ještě nedávno carském území, ale i dezertérů rakousko-uherské armády. Nasazování životů dělo se nejen z osobních motivů, ale i ve vyhlídce vlastního a plně suverénního národního státu.

V toužebně očekávaném konci války a po vzniku republiky krystalizovalo napětí v pohraničí s většinou německého obyvatelstva a především se konaly regulérní válečné střety s maďarskou a polskou armádou. I přes určité svízele se ukázalo, že občané nového státu byli sebevědomí a ctižádostiví lidé, včetně dobře vycvičeného a organizovaného vojska, kterému nescházela statečnost, odvaha a disciplinovanost.

Nastávající léta pokračovala ve znamení epidemie tzv. španělské chřipky, krátké poválečné krize, ale také pacifismu. Bezpochyby, byl to následek ničující čtyřleté válečné reality. S odstupem času byla všeobecně léta dvacátá hodnocena jako „zlatá“; doba svobody, hospodářského rozkvětu, budování armády. Nicméně byla brzy nahrazen dalším desetiletím, se kterým na dveře klepala nová hrozba v podobě Velké hospodářské krize. Na evropské poměry s sebou nesla rozvoj autoritativních a nedemokratických režimů; na poměry české,

potážmo československé, jako všude jinde po světě hlad, bídu a nejistotu. Vzestup fašismu a autoritářských režimů, pomalu vrhal na Starý kontinent nový a, ještě temnější mrak. Sociální problémy začaly být stále více řešeny zaměstnáváním lidí ve zbrojním průmyslu. Tuzemské zbrojovky Škoda Plzeň, ČKD Praha nebo Zbrojovka Brno profitovaly na světových trzích svými skvělými výrobky, ať už se jednalo o děla, tanky či pěchotní zbraně¹. Poté, co se přehoupla polovina let třicátých, stavební firmy byly schopny najímat více a více dělníků a začalo se budovat souvislé opevnění na hranicích s potencionálně nepřátelskými státy. Léta hospodářské stagnace a deziluze se dotkla také samostatné československé armády. Jednoduše pro ni bylo odváděno méně finančních prostředků, a proto se např. zkracovala základní branná povinnost, nekonala se závěrečná vojenská cvičení, omezovaly se platy osob s vojenským povoláním. Vlivem nepříznivých a znepokojujících mezinárodních událostí se ale armádě postupně dostalo reforem a reorganizace. S neúprosně pokračujícím časem se nemilosrdně zhoršovala mezinárodní politická situace. Československo si začalo, ačkoliv spoléhaje v systém spojeneckých smluv, přivlastňovat armádu coby svého „miláčka“. Armáda byla nepolitická. Sloužit ve zbraní znamenalo hrdost a projev cti. Modernizace prostupovala napříč celým vojenským spektrem, bohužel vlivem finančních možností často velice pomalu. Nejen vojíni si počali uvědomovat, že by období míru mohlo být vystřídáno obdobím další hrůzné války. Nic netrvá věčně a misky osudu se leckdy dokážou krutě vychýlit k nepříznivé straně. Tak tomu bylo i v případě ČSR ve vyvrcholení třicátých let.

Hlavní štáb republiky československé pořádal už od dvacátých let velké vojenské manévry, na kterých připravoval vojáky na válečné útrapy, koordinaci jednotlivých armádních složek a přezkoušení nově zaváděných zbraňových systémů. Byly vydávány památeční pohlednice, které měly demonstrovat sílu, připravenost a odhodlání národa. Závěrečná vojenská cvičení měla přeci jen důležitější poslání, než podporu korespondence propagandistickými účely. Vyjadřovala připravenost armády; hlavní štáb skrze ně vysílal své „vzkazy spolehlivosti“ spojeneckým zemím, zároveň „upozornění neústupnosti“ pro státy s nepřiliš přátelskými pohnutkami. Vojenská cvičení to byla veliká, daleko přesahovala rámec vojenských prostorů v civilní sféře. Na základě vzešlých poznatků byly vytvářeny poznatky nové, v rámci možností poté odstraňovány veškeré chyby.

O československé armádě z prvorepublikového období byla vydána obrovská škála publikací, jejíž vzrůstající tempo se dozajista nezastaví. Zájemcům o poznání vojenských

¹ Ve světovém zbrojním trhu byla republika československá na 1. místě v roce 1934 s hodnotou vývozu 425 300 000 Kč, o rok později s 425 300 000 Kč. FIDLER, Jiří a SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha: Libri 2006, s. 210.

dějin československé republiky československé; ať již z prostředí laického, popř. historikům „z povolání“, se otevírají obrovské obzory ke studiu a bádání z per odborných vojenských historiků, např. Eduarda Stehlíka a jeho přehledné publikace věnované hlavnímu štábu², popř. publikací věnovaných československému opevnění. O historiografii fortifikace v tuzemské provenienci se zasloužil Ota Holub, který je také uváděn jako průkopník tzv. *bunkrologie*. Z obsáhlého výčtu jsou např. přínosné i práce Lubomíra Arona, Martina Ráboňe nebo Radana Láška³.

Stručně, zato však přesně a výstižně popisuje armádu kolektiv autorů v publikaci „*Československá armáda v letech 1918-1938*“⁴ a pro náročného čtenáře, dychtícího po přesných skutečnostech, osobnostech a pojmech je připraven objemný svazek *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938* od autorů Jiřího Fídlera a Václava Sluky.⁵ Komplexně o armádě pojednává také třetí svazek *Vojenských dějin Československa*⁶ od kolektivu pod vedením Jiřího Bílky; leč čtenář nesmí zapomínat na výskyt nemálo kapitol poplatných době vlády jedné strany. Nelze opomenout i několikasetstránkovou a zároveň základní monografii Bořivoje Čelovského „*Mnichovská dohoda 1938*“ k dobovým záležitostem politickým i vojenským. V neposlední řadě dnes může zájemce čerpat z bibliografií předních českých odborníků k problematice československé branné moci, kupř.: Tomáš Kykal, Pavel Šrámek, Pavel Minařík, Karel Straka, Radan Lášek. V oblasti obrněné techniky se nabízí souhrnný svazek „*Československá obrněná vozidla 1918-1948*“ a další neméně zdařilá díla od dvojice Vladimír Francev a Charles K. Kliment či publikace, články a studie Ivo Pejčocha. Z oblasti studie armády a událostí roku 1938, včetně letecké provenience existují neméně obsáhlé publikace Miloslava Johna. Dále lze uvést stručnou, ale výstižnou knihu „*Historie československého vojenského letectva*“ od Václava Borovana a v neposlední řadě také kvalitní publikace z výběru bibliografie Jiřího Rajlichy.

Oproti tomu o problematice závěrečných cvičení československé armády nalezne bohužel čtenář v současné česky psané literatuře velice málo poznatků a informací. Seriózní uvedení k této problematice skýtá článek s analýzou manévru: Karel Novotný, „*Několik poznatků ze cvičení a manévru v československé armádě z let 1930-1938*“. *HaV* 1968, č. 6/7. Znameníť poznatky se nacházejí i ve studiích Zdenko Maršálka „*Rychlé svazky na závěrečném*

---

² STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006.

³ Např.: ARON, Lubomír. *Československé opevnění 1935-1938*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint; Náchod: Okresní muzeum, 1998.

⁴ Kolektiv autorů. *Československá armáda v letech 1918-1938*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991.

⁵ FIDLER, J., SLUKA, V. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006.

⁶ Kolektiv autorů. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha: Naše Vojsko, 1987.

cvičení čs. armády v roce 1937“. HaV 2002, č. 1; a dále „*Pan prezident jede na manévry*“. *Dějiny a současnost* 2006, č. 12. Přehledné pojednání obsahuje kniha Pavla Šrámka „*Z historie československé armády 1932-1939*,⁷ kde je závěrečným vojenským cvičením třicátých let věnovaná celá kapitola. Neméně komplexní syntézy v současné době vychází i na webu Vojenského historického ústavu pod taktovkou Karla Straky⁸.

---

⁷ ŠRÁMEK, Pavel. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha: Mladá fronta, 2008.

⁸ Dostupné na: <http://www.vhu.cz/category/aktuality/>.

1. DRUHÉ DESETELETÍ PŮSOBNOSTI ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDY

Přísaha příslušníků československé armády v letech 1918 až 1939

„Přisaháme při všem, co jest nám svato, a v plné shodě se svým svědomím a přesvědčením, že budeme poslušní presidenta a vlády republiky Československé a všech svých velitelů, presidentem a vládou ustanovených; přísaháme, že budeme bez odmluvy plniti jejich nařízení vždy a všude, i v nebezpečí, bez váhání a odporu, že svých vojsk neopustíme, ale i životy své ochotně dáme na ochranu vlasti a za její svobodu; přísaháme, že budeme druh druhu milovati, k sobě věrně státi, v nebezpečí se neopouštěti, ale až do konce se brániti tak, jak nám káže mužná čest a vědomí povinností občanských. Tak přísaháme!“⁹

Třicátá léta znamenala, nejen pro evropský prostor dvacátého století, palčivě těžké období Velké deprese. Mezinárodní politika, na jednu stranu zatížená nutností řešit nesnadné hospodářské i sociální problémy, nesla se ale také v duchu i tehdy aktuální myšlenky odzbrojení. Zkušenosti z předešlé, tzv. Velké války, byly uloženy v paměti přeci ještě příliš hluboko. Avšak ani to nebylo zárukou nalezení shody mezi evropskými velmocemi Spojených národů. Pomyslným hřebíkem do rakve odzbrojovacích tendencí přispělo Německo svým odchodem 14. října 1933 z jednání v Ženevě.¹⁰

V československém vojenském prostředí se první důsledek krize projevil v květnu 1932, kdy bylo, i navzdory silnému nesouhlasu Ministerstva národní obrany a hlavního štábu, uzákoněno zkrácení základní vojenské služby na 14 měsíců.¹¹ Mezi lety 1928 až 1934 nastal největší pokles akceschopnosti armády, doprovázený daňovým zatížením jednoho občana o 17% k brannému rozpočtu.¹² Tato skutečnost vystihovala snižování početních stavů vojska u pěchoty formou rámcování¹³. Jeden pěší pluk z každé divize byl rámcován, zbylé pěší pluky zahrnovaly dva plné a opět jeden rámcový prapor a takto organizované měly být i pěší pluky horské. Téměř o celou polovinu stavu znamenalo omezení u horského dělostřelectva, u jezdeckých pluků se zrušila jedna ze dvou kulometných eskadron. Ustanoven byl ale i jeden

---

⁹ ŠNAJDR, Jaroslav. *Události v československé armádě v roce 1938: Sborník dokumentů a úvah, názorů a článků publikovaných v odborných časopisech a internetových serverech*. Praha 2012, s. 3.

¹⁰ KVAČEK, Robert. *Nad Evropou zataženo*. Praha: Svoboda 1966, s. 33.

¹¹ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 20.

¹² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky: díl třetí*. Praha: Libri 2003, s. 451.

¹³ Rámcování je redukce organizační struktury v jejích určitých prvcích a současné snížení početního stavu osob a výzbroje. ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 51.

nový hraničářský prapor, protiletadlový pluk, jezdecký pluk a prapor Útočné vozby¹⁴ se dočkal rozšíření na pluk. Vozatajstvo mělo být přiděleno k dělostřelectvu, zatímco automobilové vojsko zrušeno. Veškeré tyto změny nastoupily v platnost v září 1933.¹⁵

Tehdejší stav armády by se dal dobře charakterizovat těžkopádností a neodpovídáním moderním válečným směrnicím. Důležitá změna k lepšímu vznikla nástupem majora Josefa Fetky do operačního oddělení Hlavního štábu do funkce nového vedoucího operační skupiny v roce 1931. Jednalo se o organizačně mimořádně schopného důstojníka, bez něhož by připravované armádní reformy jen těžko vznikaly; ty se ostatně začaly realizovat o rok později ve formě rozsáhlého plánu reorganizace a modernizace armády. Výsledek „Armáda v poli“, byl 9. května 1933 schválen náčelníkem Hlavního štábu generálem Janem Syrovým.¹⁶ Ten byl, navzdory veškerému respektu a autoritě z předchozí účasti v ruských legiích, přeřazen, i z popudu prezidenta Masaryka, na místo generálního inspektora. To do té doby zastával armádní generál Alois Podhajský.¹⁷ Stalo se tak z důvodu zaostávající spolupráce a informovanosti, jakožto absencí rozkazů pro jednotlivá oddělení Hlavního štábu, do jehož čela byl 30. listopadu 1933 zvolen dosavadní zemský velitel v Košicích, ráznější a rozhodnější divizní generál Ludvík Krejčí.¹⁸ Dokreslení reality mezinárodního vývoje charakterizuje komentář Edvarda Beneše z téhož roku: „ ... *kdybych věděl, že nebude válka, ustanovil bych Syrového* “. ¹⁹

Prvním a nejdůležitějším problémem, řešeným ve vyměněných nejvyšších kruzích hlavního štábu, byla otázka zabezpečení hranic republiky. Projednávaly se dvě varianty: první spočívala v zavedení mohutných motorizovaných svazů likvidujících nepřátelské výpady v pohyblivé obraně a druhá ve výstavbě pravidelné opevněné linie k pokrytí prvního

---

¹⁴ Dobové terminologické označení pro tankové jednotky, termín byl přejatý z anglického a francouzského prostředí; postupem času se vžil název tank namísto pojmenování útočný vůz.

¹⁵ STRAKA, Karel. *Historie československé armády 3: československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007, s. 28

¹⁶ STEHLÍK, E. *Srdce armády*. Praha 2006, s. 24.

¹⁷ Do penze odešel k 31. 12. 1933. FUČÍK, Josef. *Generál Alois Podhajský*, Praha, Litomyšl: Paseka 2009, s. 332.

¹⁸ Předchozí kandidát na post náčelníka hl. štábu byl divizní generál Lev Prchala, který se ale kandidatury musel zříci poté, co se zjistilo, že Prchalův švagr Bruno Böhm je vůdce Deutsche National-sozialistische Arbeiterpartei v Odrách. ŠRÁMEK, P. Personální změny ve velení československé armády v roce 1933. In: *O dějinách a politice*. Ústí nad Labem: Albis International 2001, s. 25-35.

¹⁹ FIDLER, J. *Na čele armády. Náčelníci hlavního štábu branné moci 1919-1939*. Praha: Naše vojsko 2005, s. 48.

nepřátelského útoku a uskutečnění mobilizace i možnosti obrany do příchodu spojeneckých sil. V konečném důsledku zvítězila varianta druhá.²⁰

Délka základní vojenské služby byla upravena novým zákonem, spěšně schváleným roku 1934, ze čtrnácti měsíců na 2 roky, a ačkoliv jeho působnost vešla až 1. října 1935, týkal se i odvedenců z roku 1933 a první vojáci, kteří absolvovali dvouletou brannou povinnost, odcházeli do civilu až v 1935, potažmo o rok déle.²¹

6. října 1933 se zrodila Nejvyšší rada obrany státu, v čele s prezidentem republiky a vrchním armádním velitelstvím pro účely obrany republiky a díky ní se i o rok později přidělily první mimořádné dotace čs. armádě.²² Ke konci 1933 proběhly další velké reformy personálního charakteru; I. zástupcem náčelníka Hlavního štábu byl jmenován generál Karel Husárek, hlavně díky dobrým výsledkům z Kurzu pro vyšší velitele, plukovník Bohuslav Fiala byl po úspěšném ukončení kurzu praxe velitele pěšího pluku potvrzen jako staronový přednosta operačního oddělení a vyměněny byly i posty dalších třech přednostů oddělení Hlavního štábu.²³

Čs. armáda počátkem roku 1933 obsahovala dohromady sílu dvanácti divizí sestávajících ze čtyř pluků, doplněných o dvě horské, tři jezdecké a dvanáct záložních brigád. Zahrnovala v sobě i hraničářské prapory, armádní dělostřelectvo, letectvo v součtu třiceti letek, stejné množství protiletadlových baterií a tomu přiměřený počet telegrafních, ženijních, dopravních a dalších jednotek služeb a zabezpečení týlu.²⁴

Reorganizace válečné armády, připravována skupinou operační sekce Hlavního štábu, vzešla v platnosti 15. května 1935. Dětila na dva celky, a to armádu krycí s úkolem ochrany hranic i provedení mobilizace a armádu manévrovací, jež by mobilizací vznikla. Tabulkové propočty se měly naplnit do organizačního schématu: 23 divizí, 15 hraničních oblastí v síle divize, 4 jezdecké brigády, 6 leteckých pluků, což dohromady mělo tvořit 43 svazů v síle 799 letadel, 2260 děl a 505 tanků, což se do září 1938 neuskutečnilo.²⁵

²⁰ Argumenty v podobě spojenectví s Francií, která budovala vlastní pevnostní systém Maginotovu linii, dále surovinová základna a vytvoření tisíců pracovních míst v době obrovské nezaměstnanosti. KOLEKTIV AUTORŮ. *Československá armáda v letech 1918 – 1938*. Praha 1991, s. 53-54.

²¹ KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny Československa*. Praha: Dokořán 2008, s. 320-321.

²² Tamtéž, s. 54.

²³ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 24-25.

²⁴ MINAŘÍK, Pavel. *Reorganizace armády ve 2. polovině 30. let a vytvoření operační sestavy vojsk po vyhlášení mobilizace*[online]. C1999, poslední revize 2003[cit.2015-22-06].

Dostupné

z:

<http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/mobilizace/1.htm>

²⁵ ŠRÁMEK, P. *Československá armáda v roce 1938*. Brno-Náchod: Společnost přátel čs. opevnění 1996, s. 11.

Podstatnou změnou bylo vytvoření nového velitelského stupně mezi úrovněmi velitelství armády a divize (hraniční oblasti), a to velitelství sboru. Tím se zlepšilo operační seskupování vojska. Rychlejší a efektivnější koordinace jednotlivých armádních složek slibovala lepší a silnější koncentraci sil na hlavních směrech. Nemotornost byla vystřídána zvýšenou manévrovací schopností, k čemuž přispěla reorganizace základních taktických svazků. Těžkopádná čtyřpluková pěší divize byla zeštíhlena na tříplukovou. Tři pěší pluky tedy od nynějška tvořily základ divize, včetně 1 lehkého dělostřeleckého oddílu, ženijních, telegrafních a dalších týlových rot.²⁶ Přejít na tříplukový systém byl přezkoumáván na závěrečných cvičeních roku 1934.

V případě potencionálního válečného střetnutí, vedeným ve spolupráci se spojenci i Francií, se očekávalo „severní válčiště“ zastoupené znepřáteleným Německem a „válčiště jižní“ tvořené Maďarskem.²⁷

Pro armádu mírovou byly od 15. října 1935 také ustanoveny nové velitelské stupně mezi zemským vojenským velitelstvím a divizí, dohromady celkem 7 velitelství sborů:

I. sbor Praha,

II. sbor Hradec Králové,

III. sbor Brno,

IV. sbor Olomouc,

V. sbor Trenčín,

VI. sbor Košice,

VII. sbor Banská Bystrica.²⁸

Dosavadní čtyřplukový systém divize byl přeměněn na tříplukový opět dle vzoru schématu armády válečné. Veškeré změny vešly v platnost 1. ledna 1937.²⁹ Do oblasti Čech spadala:

1. divize Praha, **2. divize** Plzeň, **3. divize** Litoměřice, **4. divize** Hradec Králové, **5. divize** České Budějovice a **13. divize** Kolín.

Na Moravě byly rozmístěny čtyři divize: **6. divize** Brno, **7. divize** Olomouc, **8. divize** Hranice a **14. divize** Kroměříž.

²⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha 1987, s. 384-385.

²⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Československá armáda v letech 1918 – 1938*. Praha 1991, s. 51.

²⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha 1987, s. 382.

²⁹ MINAŘÍK, P. *Reorganizace armády ve 2. polovině 30. let a vytvoření operační sestavy vojsk po vyhlášení mobilizace*[online]. C1999, poslední revize 2003[cit.2015-22-06].

Dostupné z: <http://armada.vojenstvi.cz/predvalecna/mobilizace/1.htm>

Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus to bylo sedm divizí: **9. divize** Trnava, **10. divize** Banská Bystrica, **11. divize** Košice, **12. divize** Užhorod, **15. divize** Trenčín, **16. divize** Ružomberok a **17. divize** Spišská Nová Ves.³⁰

Čs. armáda zažívala spolu s reorganizací i modernizaci výzbroje; od poloviny třicátých let byla pěchota vybavována moderními protitankovými kanony a minomety, dělostřelectvo dostávalo nové typy hrubých a protiletadlových kanonů a podstatně se inovovala i motorizace pěchoty, dělostřelectva i např. ženijního vojska. Stávající jezdecké brigády byly vystřídány čtyřmi rychlými divizemi oficiálně k 1. lednu 1938, celý přerod se ale víceméně odehrál o rok předtím. První komplexní testování rychlých divizí proběhlo na podzimních závěrečných manévrech roku 1937. Velitelství těchto svazků byla vytvořena v Praze, Brně, Bratislavě a v Pardubicích. Každý, tento převážně motorizovaný útvar, byl zastoupen velitelstvím divize, jezdeckou a motorizovanou brigádou. Vedle sebe tedy stálo jezdecké, obrněné automobily, lehké tanky, cyklisty, motorizované pěchota a dělostřelecké prvky. Nákladní automobily nahrazovaly dosavadní koňská spřežení, avšak to nebylo zvykem pro zásobovací či týlové jednotky.³¹

Obrněné vlaky, jež byly prvními představiteli pancéřových složek armády, doplnily ve dvacátých letech zdařilé vlastní konstrukce obrněných automobilů a o desetiletí déle tančíky, tehdy tendenční záležitost s nepříliš uspokojivým služebním nasazením. Druhá polovina třicátých let se pak nesla ve znamení zavádění moderních lehkých tanků Škoda Lt. vz. 35. Z jednoho tankového pluku byly k 16. září 1935 vytvořeny pluky tři, doplněné o Učiliště útočné vozby.³² Velitelství této brigády útočné vozby bylo 15. října zřízeno v Milovicích se zaměřením organizačním, personální i výcvikovým. V březnu 1937 prodělala brigáda zánik a následnou reinkarnaci, v rámci I. odboru MNO bylo založeno 7. oddělení útočné vozby. S dobou krátké životnosti doplnil ještě v září 1938 nově sestavený pluk útočné vozby tři pluky dosavadní.³³

Až do mobilizace 1938 představoval, ve své kategorii jeden z nejlepších dvouplošníků a to Avia B-543, páteř československého letectva; ve své době však již předstižený celokovovými stíhacími jednoplošníky. Bombardovací letectvo sestávalo opět převážně z překonaných dvouplošníků, situace tedy byla řešena nákupem licence pro produkci

³⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. *Československá armáda v letech 1918 – 1938*. Praha 1991, s. 52-53.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha 1987, s. 389.

³² VALENTA, Radek. *Československé tanky Škoda Lt. vz. 35, Praga Lt. vz. 38*. Praha, 2011. Proseminární práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., s. 5.

³³ FRANCEV, Vladimír a Charles K. KLIMENT. *Československá obrněná vozidla 1918 – 1948*. Praha: Ares, Naše vojsko 2004, s. 104-105.

francouzského těžkého bombardéru MB-200 a sovětského víceúčelového letounu Tupolev SB-2. Problémy se ale týkaly i palubní výzbroje; bombardéry závažně postrádaly moderní kulometné zaměřovače, závěsníky na pumy, dýchače nebo i jen dostatečný počet leteckých kulometů vz. 30. Vrchní velení letectva zastávalo konzervativní přístup a mnoho slibných konstrukcí i pokročilých letounů zůstávalo pouze v prototypch.³⁴ V roce 1938 bylo čs. letectvo organizováno v plukovním systému s dislokací:

I. Letecký pluk 1 T. G. Masaryka v Praze³⁵, **II.** Letecký pluk 2 dr. Edvarda Beneše v Olomouci, **III.** Letecký pluk 3 generála letce M. R. Štefánika v Piešťanech, **IV.** Letecký pluk 4 (stíhací) ve Kbelích, **V.** Letecký pluk 5 (těžký bombardovací) v Brně a konečně **VI.** Letecký pluk 6 (lehký bombardovací) ve Kbelích.³⁶ Mobilizací 23. září téhož roku vzniklo dohromady 55 polních letek:

21 stíhacích, 16 pozorovacích, 5 průzkumných; dále 7 lehkých a 6 těžkých bombardovacích.³⁷

Parlament republiky odsouhlasil r. 1936 důležitý Zákon o obraně státu, později také Zákon o branné výchově³⁸ a v témže roce 23. dubna, vznikly jednotky Stráže obrany státu, které byly tvořeny z příslušníků četnictva, finanční stráže, vojáků a dobrovolníků s prvotním úkolem ostrahy státních hranic.³⁹ Zvláštní úvěr přijatý v červnu, upravoval realizaci zbrojního programu. Na jeho základě měla být čs. armáda koncem 1939 tvořena silou 788 tanků, 1168 protitankových kanonů, 676 minometů, 2256 děl, 368 protiletadlových kanonů, 622 letadel. A následný mimořádný úvěr z července 1937 tyto počty navyšoval na 1053 tanků, 1740 protitankových kanonů, 676 minometů, 2424 děl, 392 protiletadlových kanonů a 852 bojových letadel. Konečná lhůta tohoto organizačního plánu měla být k roku 1942, vývoj událostí ale veškeré záměry zmařil.⁴⁰

³⁴ JOHN, Miloslav. *Čs. letectvo v roce 1938*. Beroun: Baroko a Fox 1996, s. 9-21.

³⁵ Od ledna 1938 Hradec Králové.

³⁶ FIDLER, J. a SLUKA, V. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006, s. 379-382.

³⁷ BORO VAN, Václav. *Historie československého letectva 1914-1945*. Praha: Knižní klub ve spolupráci s nakladatelstvím Cento 1998, s. 66.

³⁸ Upravoval např. do hloubky nařízení a opatření na protiletadlovou obranu civilního obyvatelstva.

³⁹ KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky, díl třetí*. Praha 2003, s. 453.

⁴⁰ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 28.

2. ZÁVĚREČNÁ VOJENSKÁ CVIČENÍ

„Účelem závěrečných cvičení hlavní skupiny bylo dáti velitelům všech stupňů možnost vésti jednotky a řídit operace za poměrů plynoucích ze základní situace. Velitelé armád byli postaveni do různých situací, oba s ofensivním úkolem. ... V rámci jednotek byly mimo to prováděny zkoušky s různými bojovými prostředky a jednotkami nově organisovanými.“⁴¹

Velká vojenská cvičení označovaná jako manévry byla nedílnou součástí bojové přípravy evropských armád přibližně již od poloviny 19. století. Jednalo se o dvoustranná cvičení, při kterých každá bojující strana aplikovala, na základě určených námětů, výlučně vlastní organizaci a vlastní pravidla vedení boje pro „úkony a operace válečné“. Vedle toho ještě probíhaly manévry jednostranné s předpokládaným a značkováným nepřítelem. V Prusku se od roku 1840 ustanovily nařízení a směrnice vojenských cvičení a později se dále rozvíjely. Zahrnovaly přesné pokyny k přípravě a realizaci manévrů, upravovaly povinnosti řídicí a rozhodčí služby i cvičících vojsk. Pro cvičení s velkou koncentrací vojska byly v roce 1870 staré instrukce přepracovány a následně se šířily i do ostatních armád, jako např. francouzské, anglické či rakousko-uherské.⁴²

V Rakousko-uherské armádě probíhala velká dvoustranná cvičení pravidelně každý rok v září, kdy v období po sklizni nehrozily velké polní škody. Ve specializovaných případech tomu mohlo být ale i od jara do června. Během roku se navíc mohlo odehrát více na sobě nezávislých cvičení. Všechny se účastnil až do roku 1909 císař František Josef I. Jakýsi pomyslný rekord byl dosažen r. 1874, kdy se konaly manévry paterý;⁴³ všechny za účasti císaře. Nejčastější manévry byly pěší⁴⁴, ale pořádaly se i jezdecké, pevnostní, horské a námořní výsadekové. Sbor nezávislých rozhodčích důstojníků dohlížel nad správným chodem a vojáci jedné ze cvičících stran se odlišovali bílou páskou kolem pokrývky hlavy. Boje probíhaly pouze během denního světla. Tento fenomén byl vždy považován za významnou společenskou událost; vyzdobená města vítala císaře a jeho doprovod, uvítací ceremonie doplňovala hudební produkce, vystoupení školních dívek apod. To vše doprovázela ve většině případů ukázková kázeň a velice kladné přijímání vojska obyvatelstvem.⁴⁵

---

⁴¹ Úvod k poznatkům ze závěrečných cvičení v roce 1936; VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, s. 5.

⁴² GAREJEV, M. A. *Taktická cvičení a manévry*. Moskva: Voenizdat 1977, s. 58.

⁴³ Totis, Brandýs n. L., Alcsut, Arad, Pešť.

⁴⁴ Včetně účasti jezdeckva a dělostřelectva.

⁴⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918*. Praha: Elka Press 2003, s. 314.

Československá republika pokračovala v trendu uskutečňování velkých vojenských manévru. K udržení chodu vojska, vyzbrojování a modernizaci svých prostředků vynakládala nemalé částky ze státního rozpočtu. Vojenské manévry byly v tehdejší terminologii označovány jako závěrečná vojenská cvičení, kterých se zpravidla zúčastnily dvě znepřátelené armády v minimální síle několika divizí. Každá cvičící strana byla označena modře nebo červeně a vojáci se v poli odlišovali barevným rozlišením na přilbách. Jednalo se vždy o dovršení vojenského výcvikového roku. Manévry představovaly vyvrcholení výcviku velitelů, štábů a vojsk; byly také prostředkem, jak v praxi vyzkoušet nově zaváděné zbraňové systémy. Ve třicátých letech se postupně proměňovaly do událostí značných rozměrů, daleko přesahující rámec uzavřených vojenských prostorů. Konaly se v běžném civilním prostředí, což přinášelo kontakt s civilním obyvatelstvem a zároveň navozovalo válečnou situaci v lokalitách probíhajícího cvičení.

První meziválečné závěrečné cvičení se odehrálo na začátku září v roce 1922 na Sedlčansku.⁴⁶ Jednalo se o první vojenské přezkoušení branců prezenční vojenské služby, které jako hosté sledovali vysocí armádní představitelé, včetně prezidenta Masaryka. Podle námětu se Bavorská republika odtrhla od Německa, spojila se s Rakouskem a zaútočila na ČSR s tím, že se jí podařilo překročit přechody Vltavy u Kamýku a Zrůbku. Zřídila zde předmostí, načež měla odpovědět zmobilizovaná branná moc československá a zahnat Bavorsy za hranice republiky. Výsledek čtyřdenních manévru ale pro obránce nedopadl příliš úspěšně a potvrdilo se, že pouze legionářské úspěchy zdaleka nepostačovaly. Mladá armáda stála ještě před dalekou cestou učení se vojenskému umění.⁴⁷

Na konci každého dalšího výcvikového vojenského roku se konala další závěrečná cvičení, která byla hojně navštěvována nejen domácími politickou elitou, ale i představiteli zahraničních vojenských delegací. Konec dvacátých let se nesl ve znamení narůstající světové hospodářské krize, což mělo za následek veliké finanční redukce pro armádu. Operační oddělení hlavního štábu přes veškeré problémy manévry pořádalo, i když jen v omezenější míře. Změna ale nastala v roce 1932, kdy se vlivem úsporných opatření a finančních škrtů pro vojenskou správu závěrečná vojenská cvičení nekonala a to ani o rok později.⁴⁸

---

⁴⁶ KOSTRBA-SKALICKÝ, Oswald. Bewaffnete Ohnmacht : Die Tschechoslowakische Armee 1918-1938. In: BOSL, Karl. *Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat: Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 24. bis 27. November 1977 und vom 20. bis 23. April 1978*. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1979, s. 493.

⁴⁷ MARŠÁLEK, Zdenko. Pan prezident jede na manévry. *Dějiny a současnost*. 2006, XXVIII(12): 33-36.

⁴⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1933, č.j. 27957 Dův., kar. 101, s. 1.

Do směrnic pro výcvik pronikaly v tomto období postupně názory manévrového pojetí boje. V praxi byl tak kladen větší důraz na pohyb a útočné akce, než na vedení defenzivy. Rychlé přesuny probíhaly i během noci. Trénovala se často schopnost využít mezer v postavení protivníka, a to především jezdeckem. Od roku 1934 se realizovaly plány na výcvik oddílů čtyřdenním cvičením mimo posádku; hraničářské a cyklistické prapory měly absolvovat několik zdokonalení v horách v rámci třiceti dnů. Vybrané pěší prapory se účastnily desetidenního cvičení v pohraničí. A také začala být prováděna meziposádková cvičení na úrovni pluku i praporu a součinnost ve cvičení různých druhů zbraní. Ta se konala po dobu 2 týdnů mimo posádky. Jednotky, které se měly zúčastnit závěrečných vojenských manévru, si jejich dobu započítávaly do uvedených 14 dnů.⁴⁹

Divizních manévru na Slánku roku 1928 se kromě dvou soupeřících divizí zúčastnila poprvé i jezdecká brigáda zesílená praporem motorizované pěchoty, četou obrněných automobilů a cyklistickou eskadronou. Tento průbojný prvek přinesl svoji pohyblivostí rychlejší spád a častěji se měnící situace s neobvyklými úkoly pro velení.⁵⁰

Spolupráce pěšího vojska s předchůdci útočné vozby ale nebyla doposud plně vžita a vázla ještě i na cvičeních v roce 1929 na Hané⁵¹. První domácí tankové jednotky⁵² se účastnily cvičení až v roce 1934 na Českomoravské vrchovině; do té doby používala armáda pouze atrapy tanků, které sloužily pouze k podpoře pěchoty⁵³.

Námět se vždy, pro závěrečná vojenská cvičení i pro výcvik a bojovou přípravu menších jednotek, připravoval podle představ možné další války. Ty se odvíjely z poznatků a na základě rozborů ostatních armád a vojenských doktrín, jakožto i z analýzy samotného čs. vojska.⁵⁴

Poslední republikové manévry proběhly v srpnu, roku 1937. Téhož roku se vypracovaly teoretické směrnice pro celkovou přípravu vojska na rok příští, včetně závěrečného vojenského cvičení, které by se konalo v srpnu 1938 na Moravě. Mělo se

---

⁴⁹ NOVOTNÝ, Karel. Několik poznatků ze cvičení a manévru v československé armádě z let 1930-1938. *Historie a vojenství*. Praha 1968, (6/7): 1048.

⁵⁰ LÁŠEK, Radan. *Československá generalita*. Praha: Radan Lášek-Codyprint, 2013, s. 380.

⁵¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1929, č.j. 1741. Dův., kar. 85, s. 24.

⁵² První čs. lehký tank Lt. vz. 34.

⁵³ Teprve na sklonku dvacátých let obdržela armáda obrněné automobily OA. vz. 27, ve své době velice moderní stroje. PEJČOCH, Ivo. *Československá těžká vojenská technika: Vývoj, výroba, nasazení a export československých tanků, obrněných automobilů a pásových dělostřeleckých tahačů 1918-1956*. Praha, 2009. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová Ph.D., s. 37.

⁵⁴ NOVOTNÝ, K. Několik poznatků ze cvičení a manévru v československé armádě z let 1930-1938. *Historie a vojenství*. Praha 1968, (6/7): 1060.

pokračovat ve výcviku nově zavedených rychlých vyšších jednotek, ale i jednotek malých a ve střelbách opět na trénink v prostřelování a přestřelování mužstva. Jezdectvo se mělo zdokonalovat v koordinaci a spolupráci s útočnou vozbou, pro kterou platily zásady cvičení zatarasování a odstraňování překážek, překonávání vodních toků či vyprošťování vozidel. Nasazování tankových jednotek všeobecně bylo plánováno jako: „*Použití útočné vozby vždy s překvapením na rozhodném místě a v rozhodující chvíli boje*“. Události z druhé poloviny roku 1938 se ale „*neoděly v roucho manévrové*“, nýbrž byly „*zahalené v kritický háv mobilizační*“.⁵⁵

---

⁵⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 10800. Dův., kar. 302, s. 1-4.

3. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1934

„Bylo opravdovou radostnou zkušeností tohoto roku, že armáda znatelně oživila způsobem vedení aplikačních cvičení, která byla po dobu jednoho měsíce uspořádána v Praze, a také během několika týdnů velkého cvičení v terénu, které řídil nebo do nich zasahoval Krejčí, jenž se opravdu projevil jakožto náčelník odborně vzdělaný s dlouholetou zkušeností u trupy, jenž se dovedl uplatnit sám slovem i v diskusích a uměl ovlivnit a ovládnouti své podřízené nejen jako velitel, ale též jako učitel a rádce, který dovedl probudit zájem, což je právě odvěkým úkolem dobrých náčelníků štábů vůbec.“⁵⁶

Podzimní závěrečná vojenská cvičení v roce 1934 znamenala první velké přezkoumání armády po třech letech. Nepříznivý konsensus široké veřejnosti a politických činitelů vyhodnocoval tyto manévry jako zvláštní důkaz zvýšeného zbrojení, válečné dychtivosti a především zbytečného utracení finančních prostředků. Vývoj mezinárodní situace se mezitím ubíral neuspokojivou cestou. Vojenská správa i díky tomu dokázala nabýt a vyhradit na cvičení větších rozsahů částku 46 milionů Kč.⁵⁷

Význam závěrečných cvičení spočíval v prohloubení spolupráce zbraní na sebe odkázaných: pěchota a dělostřelectvo i ženijní vojsko, dělostřelectvo s letectvem a telegrafním vojskem. Neméně důležité bylo i přezkoušení nových lehkých tanků Lt. vz. 34 v rámci jezdecké divize a pěší divize, jakožto i postupně probíhající motorizace armádních složek.⁵⁸ Prověřovaly se organizační změny, a to především přechod ze čtyřplukových na tříplukové divize. Ty sestávaly přibližně z válečných počtů, protože byly doplněné o záložníky. Vytvořily se tak mnohem složitější i účinnější úkoly pro velitele jednotek, ať již v oblasti vedení, rozvinutí či krytí. A v neposlední řadě se také v praxi testovala účinnost nově vytvořeného velitelství sboru pro válečnou armádu.⁵⁹

Závěrečné vojenské cvičení roku 1934 se konalo na Českomoravské vrchovině od 19. do 23. září. Ředitelem byl ustanoven zemský vojenský velitel v Brně, armádní generál Sergej Vojtechovský, náčelníkem štábu plukovník hlavního štábu Miloslav Fassati a ředitel rozhodčí služby velitel 12. divize, generál Emil Linhart. Sídlem manévrového ředitelství se staly Dolní Kralovice. Počet osob účastnících se manévru dosahoval čísla 60 000. Velitel modré strany

---

⁵⁶ Hodnocení situace v armádě na podzim roku 1934 divizním generálem Silvestrem Bláhou. VÚA-VHA, fond VKPR, 1934. Č. j. 25. Taj., kar. 7, s. 5.

⁵⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1934. Č. j. 1025. Dův., kar. 110, s. 2.

⁵⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1934. Č. j. 6351. Dův.-I., kar. 110, s. 1.

⁵⁹ Manévry. *Československá legionář*. 1934, XVI.(37): 1.

byl velitel 10. divize, divizní generál Josef Votruba. Červené vedl velitel 7. divize, divizní generál Eduard Kadlec. Dále byl přítomen vrchol domácí politické reprezentace, vysoce postavení čs. důstojníci a zástupci francouzské armády i vojenští atašé několika států.⁶⁰

Pro absenci taktických poznatků⁶¹ nechme manévry zhodnotit oficiálním vyjádřením náčelníka francouzského generálního štábu generála Gamelina. Na konci září 1934 byla zhotovena zpráva pro prezidenta Masaryka, který se kvůli zdravotním problémům závěrečných cvičení nezúčastnil:

*Pan kancléř⁶² byl v posledních dnech v Topolčiankách, kde se setkal na honě s francouzským vyslancem Noelem. Ten vyhledal pana kancléře a sdělil mu, že se zúčastnil manévru, a že po manévrech vyhledal generála Gamelina a položil mu otázku, jak shledal výcvik, vzhled a výkon československého vojska. Na to generál Gamelin sdělil Noelovi důvěrně, jako francouzskému vyslanci, že byl výkony československé armády překvapen, že jich nečekal, a že je shledává vesměs nadprůměrnými. Prohlásil, že počítá československou armádu mezi nejlepší armády středoevropské. Sdělil jsem toto Dru. Ledvinovi s tím, aby to ihned hlásil panu prezidentovi.*⁶³

Nicméně, ve větším měřítku bylo aplikováno zadýmování, neboli použití umělé mlhy. Ta byla střídána dělostřelectvem nebo vypouštěna bitevními letadly. Útočná strana ji používala k oslepení obráncovy pěchoty; defenziva ji uplatňovala podobným způsobem, popř. k zastření vlastního ústupu.⁶⁴

Inovaci se stal pokus o odlehčení obyčejného pěšího vojína. V 1. sv. válce dosáhlo často zatížení pěšáka hodnoty přes 30 kg, což radikálně omezilo jeho pohyblivost. Dosáhnout změny se snažilo zlepšením výstroje, přepravou materiálu dopravím trémem a především motorizací pěchoty. Pěší četa dosahovala počtu přibližně 40-50 mužů, pěší rota 140-200 a prapor zhruba 800 osob. Třípluková divize v sobě pojímala od 8000 do maximálně 10 000 mužů.⁶⁵ Tento systém se ukázal být pružnějším a daleko lépe manévrovatelnějším, zrychlily se přesuny, zásobování i odsuny. Negativně se pak projevila ale ztráta palebné síly a průbojnosti divize. Požadavky tedy směřovaly k většímu materiálnímu vybavení sestávajícího

⁶⁰ Manévry na Českomoravské vrchovině. *Československá legionář.* 1934, **XVI.**(40): 6.

⁶¹ Taktické i manévrovací poznatky ze závěrečných cvičení roku 1934 nejsou obsaženy ve fondech VÚA-VHA Praha, pravděpodobně pro jejich ztrátu či zničení; tento rok nebyly takové zprávy podávány na manévrech ani účastníkům se novinářům-důstojníkům.

⁶² Vedoucí Kanceláře prezidenta republiky dr. Přemysl Šamal.

⁶³ STRAKA, K. *S cílem jednotného usměrnění sil: Činnost vlády a Nejvyšší rady obrany státu v letech 1932-1938.* Praha, 2007. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce PhDr. Jan Gebhart, CSc., s. 158.

⁶⁴ CHLUMSKÝ, Josef. Vojenské rozhledy: Pěchotní rozhledy. *Úvaha o pěchotě.* 1934, **IV.**(2): 150.

⁶⁵ Tamtéž, s. 151-153.

např. z protitankových kanonů či kulometů proti letadlům. Další nedostatek se, v nově reorganizované válečné armádě, týkal nutnosti vybavit sborové dělostřelectvo houfnicemi ráže 105 mm včetně celkového dostřelu 18 km pro přehradné a rušivé palby. Nároky Hlavního štábu na modernizaci a vyzbrojování se ukázaly být plně opodstatněné, přesto v letech budoucích velice těžko realizovatelné.⁶⁶

Inovaci se stalo přezkoušení nových obrněných vozidel, tančíků vz. 33. Výsledky však příliš nepřesvědčily. Vozidla měla problémy v postupu terénem, palebná síla⁶⁷ jednoho lehkého kulometu byla podprůměrná a selhávala i koordinace v četě po pěti tančících signalizačními praporky či houkačkami.⁶⁸ Ve spolupráci s tančíky působily i nově zavedené lehké tanky Lt. vz. 34, které měly mnohem lepší průchodnost terénem. Občasné technické problémy suplovala lehká ovladatelnost; tanky bez problému překonávaly zákopy, prorážely drátěné zátarasy a uspokojivě doplňovaly pěchotu a jezdeckvo, slabinou se ale ukázal jejich 15 mm pancíř, snadno překonatelný protitankovými děly.⁶⁹

Zajímavé byly ale postřehy z přestavby válečné armády v oblasti obrany širokých front, což se Československa s jeho nevýhodnou strategickou polohou týkalo přinejmenším akutně. Příslušná analýza z roku 1934 tento problém charakterizovala: „*Třípluková divize může býti pověřena úkolem trvalé obrany proti nepříteli, který připravuje pomocí hojných materiálních prostředků průlom pouze na frontě 6 km ve velmi příznivém terénu a 4 km v nepříznivém terénu... Na této šířce fronty je divize ještě s to protiútočiti vlastními prostředky.*“ Ohledně obrany širokých front potom dále: „*O dočasné obraně lze mluvit nejvýše na šířce asi 15 km, za velmi výhodných podmínek (překážka před frontou, pasivní úseky atd.) asi do 20 km. Fronty ještě širší mohou být nejvýše střeženy. Tam, kde nejsou pravděpodobné nepřátelské útoky lokalizovány jen do určitých málo směrů, může divize úspěšně střežiti jen asi frontu 30 40 km. Při šířce větší bude buď pozorovací sled řídký (slabší nepřátelské jednotky proklouznou nepozorovaně, zprávy z ohrožených míst dojdou pozdě), nebo budou zálohy slabé a nemohou důrazně zasáhnouti v ohrožených směrech.*“ Tento palčivý problém měla zmírnit výstavba pravidelného opevnění, i přesto ale v napjatých zářiových dnech 1938 zaujímaly prvosledové jednotky čs. armády defenzivní fronty o 50 km i více.⁷⁰

---

⁶⁶ STRAKA, K. *Historie československé armády 3: československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky 2007, s. 35.

⁶⁷ Druhý lehký kulomet nemohl řidič za jízdy účinně obsluhovat.

⁶⁸ FRANCEV, V. a Ch. K. KLIMENT. *Československá obrněná vozidla 1918 – 1948*. Praha 2004, s. 52.

⁶⁹ Tamtéž, s. 58.

⁷⁰ STRAKA, Karel. *Historie československé armády 3: československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky 2007, s. 35.

4. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1935

„Voják československé armády jest dobře vycvičeným bojovníkem, který dovede dělat velké pochody a obratně využívá v boji terénu. ... Jízda má dobré koně. Dělostřelectvo vykazalo dobrou pohyblivost. Letectví je výborně zalétané, vyzná se ve výzvědné službě a dovede udržovati spojení a postupovati společně s vojsky pozemními.“⁷¹

V pětatřicátém roce dvacátého století se v Československé republice konaly historicky poslední volby do Národního shromáždění s nepříliš uspokojivým výsledkem pro demokratické kruhy. To samé se ale nedá říci o pozdějších událostech v armádním prostředí. Zhruba 4 měsíce na to se v témže roce odehrála v pořadí celkem již dvanáctá závěrečná vojenská cvičení. Jednalo se o velmi rozsáhlou akci, manévry byly pořádány dohromady ve třech skupinách:

I. část cvičení probíhala na hranicích Moravy a Slovenska, II. úsek manévru byl ustanoven na Podkarpatskou Rus a poslední III. skupina byla soustředěna v Čechách, přesněji v oblasti Žatecka a Rakovnicka. Všeobecným účelem se stalo přezkoušení souhry velitelů od nejvyššího až k nejnižšímu, testování spojovacích prostředků v členitém a nesnadném terénu, jakožto přesuny vojsk v oblastech s nedostatečně vybudovanými komunikacemi a konečně přesun a koncentraci divize vlakem.⁷²

I. Malé Karpaty

Přesuny vojsk na jižní Moravě počaly, z poloviny pěšmo a z poloviny po železnici, již 15. srpna. Dohromady na 60 000 mužů s pomocí státní správy, úřadů i obyvatelstva podléhalo ředitelství manévru se sídlem v Myjavě, v jehož čele stanul opět náčelník hlavního štábu armádní generál Ludvík Krejčí. Zemský vojenský velitel v Praze, divizní generál Václav Kopal působil jako ředitel rozhodčí služby. Modrou armádu s útočným úkolem dobytí povodí řeky Váhu vedl armádní generál Sergej Vojtechovský, zemský vojenský velitel na Moravě. Červené straně velel zemský vojenský velitel v Bratislavě, divizní generál Josef Votruba. Moravská část území⁷³ zasahovala do manévru okresy Hodonín, Kyjov, Uherské Hradiště a

⁷¹ Generál Šapošnikov po manévrech 1935 v Malých Karpatech. A-Zet ranní, Praha 1935, č. 165, s. 3.

⁷² VÚA-VHA, fond MNO, 1935, č.j. 7545 Dův., kar. 121, s. 1-2.

⁷³ Nástupní prostor modrých.

Uherský Brod; slovenské prostory⁷⁴ tvořily okresy Skalica, Senica, Myjava, Piešťany, Nové Město nad Váhom a Trenčín.⁷⁵

Počáteční postavení armád v Malých Karpatech bylo připraveno tak, aby protivníci vešli brzy v bojový dotyk. Velitelé s minimem zpráv o základní situaci si mohli vypomoci letectvem, které vzešlo v nepřátelství již 18. srpna. Pohyby vojsk začaly v pondělí 19. srpna v 5:00 ráno; červení se rozhodli pro aktivní obranu a vyrazili k postupu hraničářskými a horskými prapory. Byli postupně ale zastaveni modrými. Ti svými tanky⁷⁶ dokázali překonat dělostřelectvo červených, jejichž tanky se k podpoře dostaly opožděně. Výsledkem bojů se fronta stabilizovala na linii Unín-Oreske-Částkov-Žalostina-Velká-Horní Němčí a těžiště bojů v Oreske a Velké. K večeru boje ustávaly, na noc byl nařízen klid, který jednotky využily k přesunům.⁷⁷

Druhý den, v ranních hodinách, zaútočili modří tanky a obrněnými vlaky. Často používali v terénu zamlžování. Intenzivní boje u Oreske dokázali proměnit ve svůj úspěch a postoupili až k okraji Senici, což ale neplatilo pro neméně urputné střety u Velké, ze kterých vzešli vítězně červení. Bojová linie se do večera ustálila ve směru Štěpánov-Kovalov-Rybky-Částkov-Vrbovce-Velká-Suchov a Horní Němčí.⁷⁸

Ve středu 21. srpna se časně ráno odehrál letecký souboj nad městem Senica. V severní části fronty došlo po celý den jen k drobným bojům a nepatrným změnám. Na jižním úseku ale bylo podstatně živěji. Obě strany obdržely čerstvé posily⁷⁹. Modří provedli útok, za silné podpory dělostřelectva i efektivně užitých útočných vozby, jihozápadně k Bradlu a během odpoledne donutili červené k hromadnému ústupu.⁸⁰

Poslední den této manévrovací skupiny vojsk chtěli modří využít své dosavadní úspěchy a pokračovat v postupu směrem Myjava-Brezová. Červení nasadili v protiútoků své veškeré zálohy i čerstvé síly a podařil se jim obrat situace; nevpustili modré k postupu do údolí řeky Váhu a svou protiofenzívou si vydobyli převahu. Ve čtvrtek 22. 8. byly za této situace manévry v 9:00 odtroubeny.⁸¹

---

⁷⁴ Výchozí postavení pro shromáždění červených.

⁷⁵ Na manévrech. *Československý legionář*. 1935, XVII.(34-35): 7.

⁷⁶ Lt. vz. 34.

⁷⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1935, č.j. 488 Dův., kar. 136, s. 24-26.

⁷⁸ Tamtéž, s. 37-40.

⁷⁹ Do tohoto okamžiku byli červení zhruba o polovinu slabší. Posilu získali v podobě celé pěší divize.

⁸⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1935, č.j. 488 Dův., kar. 136, s. 53-55.

⁸¹ Tamtéž, s. 60-66.

Velice kladně byla hodnocena pěchota; u modrých tomu byly časté a namáhavé přesuny zvlněným terénem. Pro červené to bylo pak přesun čerstvé divize po železnici až do místa bojů, přičemž k tomu bylo zapotřebí 50 vlaků o stejném počtu vozů.⁸² Nedostatky se projevíly především u útočné vozby. I vlivem malých příležitostí pro cvičení s tanky v minulých letech nedopadlo nyní jejich užití s uspokojivými poznatky. Objevila se celá řada nedostatků. Tanky byly nasazovány po částech v četách či rotách a ve výsledku se v terénu zbytečně hromadily, k útokům vyrážely předčasně bez dostatečného průzkumu a málo čistily terén od nepřátelských palebných zdrojů. Byly neustále v boji a zbytečně používány i proti malým cílům, což vedlo k opotřebovávání techniky i mužstva. Spolupráce s dělostřelectvem a letectvem byla prakticky nulová.⁸³

II. Podkarpatská Rus

Manévrovací část II. proběhla ke konci srpna na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi v počtu 22 000 osob. Ředitelem této skupiny závěrečných cvičení byl ustanoven zemský vojenský velitel v Košicích, divizní generál Lev Prchala. Do čela rozhodčí služby byl určen Prchalův zástupce, brigádní generál František Slunečko. V útočné roli se ocitli tentokrát červení s označením severní strana, kterým velel brigádní generál Jan Šípek⁸⁴. Modrá, čili jižní strana v čele s brigádním generálem Janem Benešem⁸⁵, měla za úkol ofenzivu zadržet.⁸⁶

Ve výchozí situaci před manévry byla severní část umístěna hluboko v horách Karpatech; ponejvíce na řece Topľé severovýchodně od Prešova, uzavírala Dukelský průsmyk u Šarišského Štiavniku a rozprostírala se ještě dále severně od Stropkova. Jižní strana spočívala na linii Rakovec nad Ondavou-Veliké Kapušany-železniční trať k Užhorodu. Severní „horalé“ měli za úkol nejdříve zajistit údolí řek Topľé a Ondavy; horské koridory ústící u Vranova nad Topľou do širého kraje a poté dosáhnout silnice Košice-Užhorod k zamezení protivníkovy přísunu. Nepřátelství vypuklo v neděli 25. srpna ve 20:00 večer. Severní podnikli přes noc kvapné a velice daleké pochody v mohutných svazech. Těžkým terénem zdolali místy téměř až 60 km a po překonání slabě předsunutých jižních jednotek dosáhli ke konci druhého dne čáry Hanušovice-Dobrá. Dostali se tím tedy skoro 40 km od silnice Košice-Užhorod.⁸⁷

---

⁸² České Slovo, Praha, č. 195, r. XXVII, II. vydání, s. 3.

⁸³ VÚA-VHA, fond MNO, 1935, č.j. 488 Dův., kar. 136, s. 71-73.

⁸⁴ Velitel košické 11. divize.

⁸⁵ Velitel nitranské 18. pěší brigády.

⁸⁶ Manévry na východě republiky. *Československý legionář*. 1935, XVII.(36): 4.

⁸⁷ A-Zet pondělník, Praha 1935, č. 34, s. 4.

Jižní ale nepovolili soupeřům během úterý 27. srpna prohloubit úspěch; rychlými přesuny a efektivní obranou na levém křídle i ve středu své sestavy zdařile uskutečňovali svěřené úkoly. V reakci na to generál Šípek dobře odhadl nejslabší obrannou linii jižních v údolí řeky Ondavy a během noci⁸⁸ přesunul silné oddíly pěchoty a dělostřelectva na pravé křídlo. Ve středu 28. srpna vyrazila v 4:00 přesunutá pěchota červených za dostatečné dělostřelecké podpory k útoku na obranné sledy modrých. Po jejich překonání postupovala dále, ale to již odbyla sedmá ranní a s ní byly odtroubeny i východoslovenské manévry. V odpoledních hodinách se veškeré cvičící jednotky shromáždily k přehlídce u obce Vranovské Dlhé. Spolupráce pěchoty a dělostřelectva byla obstojná; taktéž použití letectva, nejen pro zvědné úkoly. Uspokojivě probíhalo také zásobování vojska. Nálada vojáků byla, navzdory velkému vypětí duševních a především fyzických sil, velice dobrá. Kladné poznatky zhodnotil i počet 52 zraněných mužů, z čehož pouze 5 těžce.⁸⁹

III. Severozápadní Čechy

Třetí a zároveň poslední část závěrečných vojenských cvičení 1935 se konala v Čechách. Měla jiný ráz, nežli předchozí úseky na Slovensku a Podkarpatské Rusi a v některých počínech byla dosti odlišná.

Tvůrcem námětu a zároveň ředitelem byl zemský vojenský velitel v Čechách, divizní generál Václav Kopal. Manévrové ředitelství se nalézalo v Rakovníku. Brigádní generál Josef Janáček se stal náčelníkem štábu ředitelství a jeho zástupcem plukovník gen. štábu, Ladislav Kvapil. Rozhodčí službu řídil divizní generál Vojtěch Luža spolu se svým náčelníkem štábu, plukovníkem gen. štábu Miroslavem Tomášem Miklíkem. Červená strana, složená z několika vyšších jednotek, podléhala diviznímu generálovi Emilu Linhartovi⁹⁰. Straně modré, z počátku se značně menšími silami, velel divizní generál František Hrabčík.⁹¹ Přes 40 000 mužů pak nastoupilo od 3. do 6. září k bojovému nepřátelství. Červení se soustředili „*po nečekaném překonání hranic*“ mezi Kadaní a Ostrovem a postupem přes Rakovnicko měli obsadit Prahu. Modří dostali za úkol této ofenzivě všemožně zabránit.⁹²

Předsunuté slabé jednotky modrých prolomili v úterý 3. září červení. Během dne ale byli postupně zpomalováni ústupovými boji soupeřů; odpoledne se dostali jižně u Podbořan

---

⁸⁸ Červení čili severní předvedli obdivuhodné výsledky, protože během noci zuřila silná bouře s mohutnými dešti a přesuny se konaly za tmy po strmých horských svazích.

⁸⁹ České Slovo, Praha, č. 200, r. XXVII, II. vydání, s. 1.

⁹⁰ Velitel 12. divize v Užhorodě, od října 1935 velitel I. Sboru v Praze.

⁹¹ Velitel Kursu pro vyšší velitele v Praze, od října 1935 velitel VI. Sboru v Košicích.

⁹² Vlastivědný sborník okresu rakovnického s Křivoklátskem a kralovického s Manětínkem, Kralovice 1935, č. 2, r. 6, s. 23.

do střetu s jezdeckem modrých, jejichž tanky k večeru pronikly do týlu křídelního praporu červených. Fronta se tím ustálila na linii Žatec-Podbořany-Lubenec. Od brzkého středečního rána se úporně bojovalo; modří využili noci ke zbudování nové obranné linie „z ostatných drátů“ chráněné kulometry, doplněné dále o posilové motorizované části s cyklisty. Červení ale i přesto dokázali s pomocí dělostřelectva postoupit k polední až ke Kolečovicím.⁹³

Modří podle plánu poté ustoupili na čáru Žatec-Hořesedly-Oráčov. Jejich hraničářské prapory se navzdory početní nevýhodě výborně držely a nedovolovaly další postup nepřátel k Řevničovu. Silný déšť postupně ukončoval bojové akce i samotný den. Ani ve čtvrtek 5. září nebylo počasí příjemné. Po přísunu čerstvé pražské 1. divize zastavili modří nápor červených proti Německým Hořovicím a na linii Mutějovice-Děkov. Ti však nezaháleli a snažili se postoupit dále na Řevničov, což se jim u hory Džbán dařilo. Za této situace byly manévry v 9:00 odtroubeny. O den později se konala, až ve 14:00 po skončení vydatného deště, slavnostní přehlídka v Žatci.⁹⁴

Pěchota se opět předvedla ve velice příznivém světle; svými výkony potvrdila dobrý výcvik, ale i pevnou vůli a odhodlání. Těžké pochody, chladné a promočené noci v zákopech, stejně jako parné dny cestou na manévry, dokázali záložníci překonat velice obstojně. Objevily se podobné nedostatky v užití útočné vozby, které ale zároveň podtrhávaly nutnost pokračovat v mechanizaci a rozvoje moderní technické výzbroje. Palčivá otázka spočívala dále také v oblasti výše platů vojenských gážistů či rotmistrů. I z těchto manévru vzešla potřeba co nejdříve řešit jejich nepřilíš utěšené a malé příjmy, prozatím alespoň zvláštními vojenskými přídávky.⁹⁵

---

⁹³ Manévry v Čechách. *Československý legionář*. 1935, **XVII**.(37): 2.

⁹⁴ Tamtéž, s. 3.

⁹⁵ Další potřeby obrany státu. *Československý legionář*. 1935, **XVII**.(42): 2.

5. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1936

„Patriarchální sklony, velmi společenský. Charakter nanejvýše čestný a poctivý. Nadání dobré, všeobecné vzdělání velmi dobré, vojenské teoretické vědomosti dobré, snaha o zvýšení vzdělání znatelná. V závěrečných cvičeních u Chrudimi velel jižní armádě velmi úspěšně za velmi těžkých podmínek. Rozhodnutí prováděl bez kolísání a váhání, vžívaje se do skutečnosti a ne do situace manévrové.“⁹⁶

I. Východní Čechy

Vyvrcholením vojenského výcvikového roku 1936 se staly největší meziválečné a zároveň předposlední armádní manévry. Jejich první a nejrozsáhlejší část se konala od 20. do 25. srpna v oblasti východních Čech, přesněji v regionech Pardubicka a Chrudimska. Město Chrudim bylo zvoleno jejich hlavním střediskem. První osoba Hlavního štábu, generál Ludvík Krejčí, stanul v roli ředitele závěrečných cvičení a zemský vojenský velitel v Čechách, generál Sergej Vojtechovský, zastával funkci vedoucího rozhodčí služby.⁹⁷

Na chodu téhle válečné hry se podílelo dohromady přes 100 000 mužů; co do počtu více, nežli představovala polovina stavu mírové armády. Ze dvou znepřátelených stran obsahovala každá dva sbory, které dále sestávaly ze 2 divizí, jezdecké brigády, hraničářských praporů, jakožto praporů dělostřeleckých, leteckých, telegrafních, ženijních i útvarů týlového zabezpečení. V r. 1936 byla čs. branná moc zformována do 12 divizí a 4 jezdeckých brigád, z toho manévry absolvovalo 8 divizí a 2 jezdecké brigády.⁹⁸ Jednotky, které se zúčastnily manévru v tomto, roce, pocházely z oblasti zemských vojenských velitelství Praha a Brno.⁹⁹

Modré armádě velel armádní generál Lev Prchala¹⁰⁰ s velitelstvím dislokovaným v Nymburce, v čele druhé bojující armády stanul divizní generál Eduard Kadlec¹⁰¹. Centrem červených se stalo město Polička.¹⁰²

Námět manévru spočíval v kvapném obsazení Českomoravské vrchoviny modrou armádou po jejím předchozím ofenzivním zatlačení červených ze směru Praha-Kutná Hora a Jičín-Pardubice. Konečným cílem útočné armády bylo dosažení oblasti severní Moravy.

⁹⁶ Hodnocení generála Eduarda Kadlece ve výroční zprávě z roku 1936 náčelníkem hlavního štábu. FIEDLER, J. *Generálové legionáři*. Brno: Books 1999, s. 133.

⁹⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 6.

⁹⁸ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 60.

⁹⁹ Po velkých manévrech. *Československý legionář*. 1936, XVIII.(35-36): 3.

¹⁰⁰ Zemský vojenský velitel v Košicích.

¹⁰¹ Zemský vojenský velitel v Brně.

¹⁰² Po velkých manévrech. *Československý legionář*. 1936, XVIII.(35-36): 2.

Rozmezí mezi 1. a 3. armádou modrých představovala linie Jaroměř-Třebechovice a řeka Tichá Orlice-Chocẽ-Litomyšl. Červení měli dle námětu cvičení za úkol vést řízený ústup pod nápurem nepřátelských sborů tak, aby postupně přebrali iniciativu protiútokem, ovšem za předpokladu zabránění protivníkovu průniku na Moravu. Červená 2. armáda byla rozmístěna na čáře Jaroměř-Třebechovice a 5. červené armáda obsadila úsek tvořený řekou Tichá Orlice-Chocẽ-Litomyšl-Svitavy.¹⁰³

Generál Prchala hodnotil situaci modrých v nedostatečném soustředění armády. Po překonání Železných Hor I. sborem a Labe II. sborem mělo následovat jejich přeskupení u Chrudimi a ze směru Polička-Boskovice zabránění Českomoravské vrchoviny s dalším postupem na Moravu. Generál Kadlec měl v plánu postupné ničení nepřátelských sil před jejich spojením. Obranné pásmo určil v severním prostoru Železných hor na linii Čáslav-Chotěboř za současného hájení západního sektoru. Bez ohledu na skutečnost, zdali modří překonají Labe či nikoliv, chtěl eliminovat zbývající nepřátelské jednotky.¹⁰⁴

První den nepřátelství vypukl v pátek 21. srpna v 5:00 ráno. Letci obou stran vyvíjeli horlivou činnost v pátrání po nepřátelském pohybu a nejen to; po poledni modří bombardovali jezdecko červených v prostoru u Žehušic. Jejich stíhači mezitím neustále stěžovali průzkum II. sboru modrých, blížících se k přechodům přes Labe. O mnoho důraznější modrá armáda poté dokázala v postupu na obou směrech překonat Labe. Stalo se to i vlivem nevyužití bojových leteckých sil soupeře a červení byli tímto donuceni k ústupu.¹⁰⁵

Ačkoliv druhého dne manévru vázla u 1. i 4. divize modrých součinnost pěchoty s dělostřelectvem¹⁰⁶, všeobecně pokračovali v postupu. Nasadili do něj i 1. jezdeckou brigádu, jež v sobě zahrnovala motorizovanou pěchotu a prapor tanků¹⁰⁷. Ta měla zajistit východy z Železných Hor a uzavřít ústupové cesty červeným z Čáslavi na Chotěboř, která byla ke konci dne bez boje zabránena. Červení se dne 22. srpna rozhodli přeskupit své síly. Dosáhli tak lokální přesily; v jižním směru úspěšně provedli protiútok, zatímco na severním křídle se stahovali. Generál Kadlec proto nasadil k posílení defenzivy u Labe červenou 2. jezdeckou brigádu, čímž se ale připravil o své pohyblivé zálohy.¹⁰⁸

---

¹⁰³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, s. 7-8.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 25.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 54/2.

¹⁰⁶ U 4. divize to bylo např. zapříčiněno hustě zalesněným terénem.

¹⁰⁷ V této podobě předchůdce vyšší rychlé jednotky-rychlé divize o rok později.

¹⁰⁸ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, s. 126/1-126/2.

Neděle 23. srpen, třetí den závěrečných cvičení. Noc byla využita veliteli obou stran pro přesuny vojsk a časně ráno propukly střety na obou křídlech fronty, pouze v labském úseku mezi Přeloučí a Pardubicemi panoval klid. Červení úspěšně pokračovali v protiútocích a odtlačovali modré v prostoru vytyčeném Železnými Horami na linii Čáslav-Kutná Hora s úmyslem zničení nepřítele, na severním křídle ale stále ustupovali.¹⁰⁹ 1. jezdecká brigáda modrých naopak dále pokračovala do týlu protivníka v prostoru Golčův Jeníkov-Chotěboř. Probíhaly úporné boje na všech frontách. Do konce dne červení uhájili východní křídlo proti náporu modrých z čáry Pardubice-Dašice. V západním sektoru, ohraničeným linií Starý Kolín-Čáslav-Golčův Jeníkov-Habry a z druhé strany hřebenem Železných hor, se odehrávaly obzvláště tuhé střety, po kterých se červení zmocnili Čáslavi. Současně ale bylo jejich jižní křídlo vážně ohroženo obchvatem modré jezdecké brigády.¹¹⁰

Na poslední den manévru 24. srpna velitel červených přeskupil přes noc své síly, aby mohl lépe čelit ohrožení jižní části své fronty. Modří od rána obnovili svoji ofenzivu jak v severním, tak v jižním sektoru a obranu zaujali pouze na střední části bojiště. Převaha v boji o jižní úsek od Hradce Králové a čáslavský prostor ale ani na jedné bojující straně nenastala. Ačkoliv vznikla nerozhodná situace, blíže se k celkovému vítězství dostali prakticky modří.¹¹¹ Závěrečná cvičení východočeská byla ukončena v 9:30, přesněji řečeno odtroubena čtyřmi trubači do všech světových stran z pozorovatelný ředitelství manévru na zřícenině hradu Lichnice.¹¹²

O den později v úterý se na letišti v Popkovicích u Pardubic konala slavnostní závěrečná přehlídka cvičících vojsk. Dne 25. srpna na ni přesně od 9:00 ráno nastoupily útvary, které byly při ukončení manévru nejbližší; 3. a 4. divize, 2. jezdecká brigáda a některé jednotky útočné vozby a cyklistů. Zbylá část vojska byla odeslána pochody či železničními transporty do svých posádek.¹¹³ Prezident Edvard Beneš se přehlídky zúčastnil v doprovodu ministra národní obrany Františka Machníka; přítomni byli vysocí vojenští funkcionáři, generální inspektor čs. armády a armádní generál Jan Syrový, náčelník Hlavního štábu Ludvík Krejčí, náčelník francouzské vojenské mise, velitelé cvičících armád modré i červené strany a pozvaní představitelé armád francouzské, sovětské, rumunské i jugoslávské. Ti všichni, včetně obsáhle zastoupeného tamějšího obyvatelstva, obdivovali ukázkový průvod sestávající z: 773 důstojníků, 134 rotmistrů, mužstva 14 127, 996 kulometů, 78 děl a 24 tanků

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 187/1.

¹¹⁰ Po velkých závěrečných cvičeních. *Československý legionář*. 1936, **XVIII**,(37): 3.

¹¹¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, s. 219-228.

¹¹² Deník A-Zet ranní, číslo 163, Praha, 25. 8. 1936, str. 3.

¹¹³ Po velkých závěrečných cvičeních. *Československý legionář*. 1936, **XVIII**,(37): 3.

doplněných o průlet 152 letadel. Velitel přehlídky, divizní generál Josef Váňa, celý průběh této vojenské slavnosti ukončil přesně v 11:45.¹¹⁴

Poznatky z výcviku mužstva, zbraní i pronikání rozkazů, byly detailně analyzovány. Pěchota potvrdila dobré vycvičení v pochodech, ubytování mužstva či zajišťování přesunů. Nedostatky byly ale zjištěné v provedení ústupového boje, jednotka v dotyku nepřítele zkrátka nepřerušila včas střetnutí a neustoupila. Docházelo k tomu na malé střelecké vzdálenosti bez dostatečné krycí palby, což bylo dáno nedostatečným velením.¹¹⁵ Objevil se ale také každoroční zjev cvičení, jakási manévrová psychóza: co nejrychlejší postup při útoku, strhávání k útoku sousední jednotky. Často se stávalo, že velitelé v útoku od družstev až po roty ztráceli vliv na svěřené útvary a pouze postupovali. Shromažďování vojska při přechodu Labe či dalších velkých toků mělo následek, bez dostatečně zajištěné podpory dělostřelectva i krycí palby z vlastního břehu, obrovské ztráty. Většina závad se měla řešit intenzivnějším výcvikem velitelských kádří.¹¹⁶ Zajímavý fenomén představovalo přestřelování vlastních jednotek. Spočívalo v podpoře pěchoty ať při útoku nebo v obranném boji, těžkými kulomety, které střílejí před hlavy vlastních vojáků na nepřátelské cíle. Při polních cvičeních menšího rozsahu, než-li během závěrečných manévrů, bylo prováděno přestřelování ostrým střelivem a i na cvičeních roku 1936 se potvrdil, v porovnání s jinými armádami, velice dobrý výcvik mužstva i obsluh těžkých kulometů.¹¹⁷

Jezdeckto své úkoly splnilo dobře, potvrdilo se soužití s jezdeckým dělostřelectvem. Dělostřelectvu vázla často spolupráce s pěchotou a nově vytvořené sborové dělostřelectvo své rozkazy plnilo opožděně a ne v požadované míře. Naopak jednotky KOPL¹¹⁸ si počínaly velice dobře, ačkoliv obdržely velkorážní kulomety s příslušenstvím na podzim 1935.¹¹⁹ Letectvo obstávalo v plnění svých úkolů dobře, i když občas nebyly jeho možnosti dostatečně využity, především červenou stranou. Letištní plochy představovaly strniště, které byly na několik hodin často vyřazeny z činnosti vlivem nepříznivých povětrnostních podmínek.¹²⁰

---

¹¹⁴ A-Zet, Praha 1936, č. 164, str. 1.

¹¹⁵ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 230.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 231.

¹¹⁷ Po velkých závěrečných cvičeních. *Československý legionář*. 1936, XVIII.(37): 4.

¹¹⁸ Kulomety v obraně proti letadlům, tehdejší složka protiletectvé dělostřelecké ochrany.

¹¹⁹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 236.

¹²⁰ Tamtéž, s. 239.

Použití útočné vozby ukázalo malé zkušenosti s nasazením tanků. Jejich přesuny, spolupráce s pěchotou či zajištění pomocných prostředků nebylo na velké výši. Hlavní obrana proti tankovým jednotkám měla do budoucna spočívat v nasazení protitankových kanonů.¹²¹

Jednotky se na závěrečné vojenské cvičení roku 1936 dostaly s vybavením:

I.) cvičnou municí na celou dobu závěrečných cvičení, II.) proviantem¹²² a pohonnými hmotami do 22. 8., III.) masem do 20. 8. Polní zásobování sestávalo z proviantu a pohonných hmot do 23. 8., maso pouze pro 21. srpen. Další materiální zajištění si obstarávaly jednotlivé bojující strany samy.¹²³

II. Západní Slovensko.

Nedlouho poté pokračovalo závěrečné vojenské cvičení na Slovensku, přesněji od 2. do 6. září v severovýchodní oblasti od Bratislavy. Jednotky, zúčastnivší se, v tomto případě menších manévřů, sestávaly z počtu dosahujícího 50 000 osob.¹²⁴ Jednalo se o dva znepřátelené samostatné sbory. Každý se dále dělil do dvou divizí, jezdecké i horské brigády a dalších týlových složek armády. Ředitelství závěrečných cvičení v čele s generálem Josefem Votrubou, zemských vojenským velitelem v Bratislavě, bylo dislokované ve Zlatých Moravcích. Útočná, čili modrá armáda spadala pod velení divizního generála Aloise Eliáše, velitele V. sboru v Trenčíně. Stranu červenou vedl divizní generál Bedřich Homola, velitel VII. sboru v Turčianském Sv. Martinu.¹²⁵

Od začátku se dařilo více modrým, generál Eliáš překvapil červené vysokou aktivitou a neobvyklými metody; ti naopak nedokázali efektivně využít svoji mírnou přesilu, motorizovanou pěchotu a lehké tanky. Generál Homola roztříštil zbytečně své prostředky na širokých úsecích fronty; čímž, s absencí úderné síly, ztratil možnost efektivního protiútoků. Navzdory své houževnatosti červení svěřené úkoly do 5. září nesplnily. O den později pak prezident Beneš s politickou reprezentací i vysokými vojenskými důstojníky sledoval slavnostní vojenskou přehlídku u Levic.¹²⁶

Závěrečné vojenské cvičení v roce 1936 mělo velice důležitou hodnotu ve třech rovinách. První hledisko nezbytnosti pro armádu a Hlavní štáb představovala možnost

¹²¹ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 234.

¹²² Mimo maso.

¹²³ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 6672 Taj., kar. 481, str. 251/1-252/2.

¹²⁴ STRAKA, K. *1936-rok strategických rozhodnutí*[online].C2015, poslední revize 2015[cit.2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/1936-%E2%80%92-rok-strategickych-rozhodnuti/>

¹²⁵ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 63.

¹²⁶ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 63-64.

praktického odzkoušení mnohých zbraňových systémů i novinek. Nedostatky se vyskytly např. při součinnosti jízdních a mechanizovaných sil, patrně vlivem nedostatečného výcviku. Pluky útočné vozby byly poté k 1. říjnu 1936 upravovány dle nového organizačního schématu.¹²⁷ Neméně důležité bylo i testování nových organizačních složek, v tomto případě se jednalo o velení na úrovni sboru ve válečném stavu. Druhý aspekt znamenal propagaci armády v rámci celé společnosti; obyvatelstvo se sžívalo s vojáky a všeobecně se snažilo vyjít vstříc požadavkům armády. Technologický vývoj a pokrok se směle prezentoval nejen na přehlídkách a obyvatelstvu tím měl být dán pocit důvěry a pochopení pro zvyšující se náklady na vojenský rozpočet. Poslední stanovisko pak bylo ryze politické. Jednalo se o demonstraci síly a odhodlání k obraně před státy s ne příliš přátelsky orientovaným diskurzem; zároveň o prezentaci spolehlivosti u spojeneckých zemí. Manévry si doslova nepřímou říkaly o „*udržení a prohloubení respektu*“ k čs. brannému systému. Měly být spojnicí v rozšiřování společné spolupráce do nejistých let budoucích.¹²⁸

---

¹²⁷ PEJČOCH, I. *Československá těžká vojenská technika: Vývoj, výroba, nasazení a export československých tanků, obrněných automobilů a pásových dělostřeleckých tahačů 1918-1956*. Praha, 2009. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová Ph.D., s. 315.

¹²⁸ STRAKA, K. *1936-rok strategických rozhodnutí*[online].C2015, poslední revize 2015[cit.2015-11-07]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/1936-%E2%80%92-rok-strategicky-rozhodnuti/>

6. ZÁVĚREČNÉ VOJENSKÉ CVIČENÍ 1937

„Poslání naší armády je jen a jen mírové... S touto armádou vystupuje v poslední době stále častěji na jeviště celý náš milý lid, celý československý národ, všichni věrní občané naší republiky. ... Jako jsme si dovedli svou svobodu vybojovat, tak si ji musíme sami zachovat a ubránit.“¹²⁹

Poslední velké vyvrcholení vojenského výcvikového roku ve třicátých letech se dělilo, stejně jako tomu bylo o dva roky předtím, na tři manévrovací úseky: I. západní Slovensko, II. střední Morava a III. jižní Čechy. Nejednalo se sice o tak rozsáhlé a celorepublikové cvičení jako v roce 1936, vliv příznivějších finančních faktorů ale armádu posunul do znatelné progrese v modernizaci.

I. „slovenské“ manévry

První část závěrečných vojenských cvičení roku 1937 se oproti manévrum z minulých let odlišovala v použití dvou cvičících stran, které tvořily vyšší jednotky-rychlé divize. Svým rozsahem a způsobem použití se jednalo o první velké testování těchto taktických svazků, čemuž přecházely přípravné práce téhož roku. Hlavním účelem bylo přezkoušet:

- 1) válečný chod služeb rychlých jednotek při hlubokém vzniku,
- 2) materiální vybavení a organizace služeb rychlých vyšších jednotek,
- 3) výhody a nevýhody trénů jezdeckých i motorizovaných,
- 4) uzavírání, přehrazování a přerušení komunikací včetně odstraňování překážek při postupu rychlé vyšší jednotky.¹³⁰

Námětem cvičení se stal bojové operace o Váh. Útočná armáda modrých měla co nejrychleji překonat Malé Karpaty, aby zatlačila protivníky za řeku, na které by zřídila předmostí a poté zničila zbytky červených. Ti by se naopak snažili ničením komunikací a ústupovými boji zpomalit postup modrých, zkoncentrovat své hlavní síly a udržet Váh pro pozdější protiofenzivu. Modrá armáda se soustředila 2. rychlou divizí¹³¹ u Hodonína. Vlivem zpomalení nástupu protivníků v prostoru Nitra se rozhodl velitel modrých pro okamžitý

---

¹²⁹ Úryvek z projevu ministra národní obrany Františka Machníka v Písku po slavnostním uvítání před začátkem III. manévrovací části 1937 v jižních Čechách.

Manévry v jižních Čechách. *Československý legionář*. 1937, XIX.(38): 3.

¹³⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 59090 Taj., kar. 194, s. 4.

¹³¹ Dále označení 2. RD.

hluboký postup 2. RD ve směru Jablonica-Nitra. Následovat mělo překročení Váhu pro zamezení protiofenzívy červených. Obranná 3. rychlá divize¹³² červených nastupovala z čáry Sered'-Hlohovec¹³³ a po zdolání Váhu měla ideálně znovu získat horské průsmyky v Karpatech; za žádnou cenu ale neztratit Váh. Svá postavení zaujaly znepřátelené strany v pondělí 16. srpna.¹³⁴

Velitelem modré 2. RD se stal brigádní generál Josef Koutňák, ve stejné době velitel Jezdecké brigády 2. Řízení červené 3. RD dostal na starost velitel Jezdecké brigády 3, brigádní generál Jaroslav Eminger.¹³⁵ Ředitelem těchto závěrečných cvičení byl ustanoven velitel V. sboru v Trenčíně, divizní generál Alois Eliáš.¹³⁶

Vlastní bojové akce započaly v úterý 17. srpna. Po vyspravení silnic a cest v horském terénu ženisty, vydala se 2. RD postupem přes Jablonicu na Nadáč. Její předvoj se ale okolo 10:00 dostává zcela nekrytě do silné dělostřelecké palby červených z kopce Šarkán. V reálné situaci by byl pravděpodobně zcela zničen. V důsledku toho zasáhlo ředitelství manévru a modré vrátilo zpět. Generál Koutňák přehodnotil situaci a vrch Šarkán se rozhodl dobýt přímým útokem a všemi svými dostupnými prostředky. S úspěchem. Následný protiútok tanků červených ztroskotal, především vlivem rozdrobení částí útočné vozby. Ke konci dne proniká 2 RD. až do prostoru před Trnavou.¹³⁷

Ve středu 18. srpna se okolo 7:00 modří zmocnili Trnavy. Poté prováděli průzkumné fotolety k překročení Váhu na čáře Sered'-Hlohovec. Červení se ale úporně bránili letectvem a ústupové boje houževnatě vykonávala i 3. RD.¹³⁸

Během noci na čtvrtek 19. srpna přesunul překvapivě generál Koutňák jádro svých sil, a sice celou motorizovanou brigádu k útoku na Hlohovec. Ofenziva, i pokud by byla v počátku úspěšná, narazila by v té chvíli na hojně shromažďující se jednotky červených, se kterými by se nemohli modří rovnat. Podruhé zasáhlo ředitelství cvičení, prozradilo generálu

---

¹³² Dále označení 3. RD.

¹³³ Aby následné operace neuvízly ihned v pozičních bojích o horské průsmyky, podle námětu 3. RD nestihla posílit přehradné oddíly červených motorizovaných ženistů a cyklistů.

¹³⁴ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 59090 Taj., kar. 194, s. 7-8.

¹³⁵ MARŠÁLEK, Z. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 311.

¹³⁶ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 64.

¹³⁷ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 59090 Taj., kar. 194, s. 40-49.

¹³⁸ Tamtéž, s. 74-79.

Emingerovi úmysly modrých a v důsledku toho přesunulo 3. RD. do prostoru Sered' pro útok naplánovaný na druhý den.¹³⁹

Poslední manévrovací den v 6:00 vyrazily silné útočné svazy červených k úderu od Seredě na Trnavu. Generál Koutňák urychleně převelel motorizovanou brigádu k dosažení Váhu s dalším postupem na Sered'. Útokem do boku 3. RD zamezil červeným dosažení Trnavy, jejichž komunikační linie nyní ohrožoval. Generál Eminger byl přinucen odvelet část svých sil k zabránění nastalému nebezpečí. Nicméně ačkoliv by se pravděpodobně dostal přes Trnavu do týlu nepřítele, útok ztrácel rychle na intenzitě. Za nastalé situace byly manévry po necelých třech hodinách odtroubeny.¹⁴⁰

Protože šlo rozsahem o první velké přecvičování vyšších rychlých jednotek, vzniklé poznatky byly detailně zpracovávány. Velitel 3. RD generál Eminger tvořil skupiny zbraní, aniž by přihlížel k organickým svazkům brigád. Stalo se, že jeden den veliteli motorizované brigády přidělil pouze jednotky jezdecké a opačně. Zbytečně tříštil své prostředky, zejména tanky, na malé celky a dosahoval jen občasné lokální převahy. Jednotky se dostávaly na bojiště pozdě a byly přepínány síly koňského materiálu¹⁴¹. Oproti tomu generál Koutňák operoval organickými brigádami, čímž dosahoval mohutného úderu. Jezdectva využíval účelně k zajištění křídel při útoku. Poslední den velice pohotově reagoval pružnou a účinnou obranou na nečekaný úder červených. Nicméně i on se nevyhnul řadě chyb. Jednalo se např. o dělostřelecký přepad u vrchu Šarkán či špatně zvolený útok na Hlohovec.¹⁴²

Problémy se vyskytly při použití motorizované pěchoty. Dostávala se do kulometné i dělostřelecké palby nepřítele při těžkopádném vysazování, v opačném případě zase předčasně ztrácela možnost překvapení. Dále se vystavovala příliš viditelně leteckým útokům nebo se zbytečně neúčelně hromadila prázdná vozidla a tím se ucpávaly komunikace. Vázla také souhra s rychlými prvky.¹⁴³

Kladné hodnocení připadlo cyklistickým jednotkám, přehradným ženijním oddílům či letectvu všeobecně. Oproti tomu se veliká závada objevila v neřízení spolupráce pěchoty, dělostřelectva a tanků příslušnými velitelstvími.¹⁴⁴

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 93.

¹⁴⁰ VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 59090 Taj., kar. 194, s. 103-108.

¹⁴¹ Uvedená taktika by při potencionálním střetu s německou pancéřovou doktrínou o rok později rozhodně skončila absolutním fiaskem.

¹⁴² VÚA-VHA, fond MNO, 1937, č.j. 59090 Taj., kar. 194, s. 121-122.

¹⁴³ Tamtéž, s. 109-110.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 112-117.

II. „moravské“ manévry

Druhá skupina závěrečných vojenských cvičení se konala od 24. do 26. srpna na střední Moravě. Funkci ředitele převzal velitel IV. sboru¹⁴⁵ divizní generál Vojtěch Boris Luža, vedoucím rozhodčí služby byl ustanoven velitel III. sboru¹⁴⁶ divizní generál Antonín Hasal. Manévru se s velkým zájmem účastnil prezident Beneš v rámci své inspekční cesty na Moravu¹⁴⁷. Přezkušována byla především organizace, fungování i zabezpečení týlu armády ve válečném stavu a prověřováno bylo také použití bojových chemických látek včetně obrana proti nim.¹⁴⁸

Manévrovací území bylo vymezeno linií Česká Třebová-Přerov, konkrétněji prostorem Moravská Třebová-Jevíčko-Konice-Bohuslavice. Námětem se stalo proniknutí útočné modré armády od západu na čáru Štíty-Letovice. Zde se měla, po překonání obranné armády červených, vydat přes Dražanskou vrchovinu do nížiny v Hornomoravském úvalu. Každou cvičicí stranu tvořila jedna divize, sestavená ze tří pěších pluků, jež byly všechny vybaveny rotou doprovodných zbraní. Dále disponovaly hrubým dělostřeleckým oddílem a lehkým dělostřeleckým plukem o třech oddílech. Smíšený předzvědný útvar obsahoval jezdeckou eskadronu a četu lehkých tanků. Pomocné zbraně byly zastoupeny dýmotvorným oddílem, ženisty a telegrafním praporem. Modří byli v součtu vybaveni silněji o hraničářský prapor, horskou dělostřeleckou baterii s možností dalšího posílení o hrubý dělostřelecký oddíl. Co se týče služeb, disponovali úplným divizním souborem služeb s plnými válečnými počty, kdežto červení nastupovali s nejnutnější mírovou strukturou intendantní, zdravotní a veterinářské služby, včetně automobilového zásobování pohonnými hmotami.¹⁴⁹

Žádná z cvičících divizí se neocitla na manévrech v první linii; modrá představovala zálohu v druhém sledu, červená se měla na frontu přemístit až po železničním transportu. Bojové střety se odehrály až ve dnech následujících. Modří se snažili často využívat

---

¹⁴⁵ Dislokován v Olomouci.

¹⁴⁶ Dislokován v Brně.

¹⁴⁷ Navštívil např. i Vítkovické hutě se speciálním vojenským výrobním programem, důlní komplex Ignát či severomoravské opevnění.

¹⁴⁸ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 65.

¹⁴⁹ STRAKA, K. *Zpětné vazby vrchního velitele. Prezident Beneš na závěrečných cvičeních z roku 1937*. [online]. C2015, poslední revize 2015 [cit. 2015-31-07]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/zpetne-vazby-vrchniho-velitele-prezident-benes-na-zaverecnych-cvicenich-z-roku-1937/>

zadýmování, avšak s nevelkým úspěchem. Za tři dny dokázali členitým terénem a skrze velmi dobře a pružně prováděné protiútoky červených postoupit pouze o 12 km.¹⁵⁰

Procvičoval se především přísun munice do palebních stanovišť, distribuce proviantu a stravování bojujících jednotek, zdravotnické služby na bojišti i v týlových nemocnicích včetně veterinářské služby, fungování automobilové dopravy a zásobování pohonnými hmotami.¹⁵¹ Prezident Beneš se kromě průběhů simulovaného boje velice živě zajímal i o chod proviantní služby ve válečných podmínkách a navštívil např. polní jatka či pekárny.¹⁵²

III. „české“ manévry

Závěrečné cvičení třetí manévrovací skupiny se odehrálo na přelomu srpna a září v jihozápadních Čechách. Účelem se stalo vyzkoušení a procvičení:

- 1) ústupového boje na široké frontě,
- 2) přehrazování,
- 3) zastavení opotřebovaného protivníka s následným protiútokem,
- 4) vyšších rychlých jednotek v souvislosti s akcemi normálních vyšších jednotek.¹⁵³

Nejrozsáhlejší úsek manévru roku 1937 řídil divizní generál Emil Linhart,¹⁵⁴ přičemž ředitelství bylo umístěné v Blatné. Podle námětu měla červená armáda zaútočit od Šumavy na Plzeň. Oproti tomu modří soustředili své hlavní síly pod ochranou krycích jednotek, aby poté podniknuli konečnou protiofenzivu. Každou cvičicí stranu tvořil samostatný sbor skládající se z pěší divize, 1. jezdecké brigády¹⁵⁵, 4. jezdecké brigády¹⁵⁶ a odpovídajících sborových jednotek.¹⁵⁷ Jezdecké brigády svým složením odpovídaly v podstatě struktuře rychlé divize. Modré 1. JB velel brigádní generál Julius Fišera¹⁵⁸ a v čele červené 4. JB stanul brigádní generál Josef Dvořák¹⁵⁹. U obou stran byl tento svazek dělen na motorizovanou a jezdeckou část; ta první se skládala z 6 pěších praporů na automobilech, průzkumného oddílu a 5

¹⁵⁰ STRAKA, K. *Zpětné vazby vrchního velitele. Prezident Beneš na závěrečných cvičeních z roku 1937*. [online]. C2015, poslední revize 2015[cit.2015-31-07]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/zpetne-vazby-vrchniho-velitele-prezident-benes-na-zaverecných-cvicenich-z-roku-1937/>

¹⁵¹ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 65-66.

¹⁵² MÚA AV ČR, fond Beneš Edvard, 1937. Inv. č. 42, kar. I-19, s. 1-2.

¹⁵³ MARŠÁLEK, Zdenko. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 317.

¹⁵⁴ Velitel I. sboru v Praze.

¹⁵⁵ Dále 1. JB.

¹⁵⁶ Dále 4. JB. I přes svůj název se vlivem složení jednotky jednalo v podstatě o rychlou divizi.

¹⁵⁷ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 66.

¹⁵⁸ Velitel Jezdecké brigády 1 v Praze, po manévrech 1937 se z tohoto svazku stala rychlá divize.

¹⁵⁹ Velitel Jezdecké brigády 4 v Pardubicích, stejný vývoj jako u Jezdecké brigády 1.

dělostřeleckých baterií. Útočná 4. JB měla ale v motorizované části pouze jedinou rotu lehkých tanků, což značně redukovalo ofenzivní potenciál.¹⁶⁰

Samostatné cvičení započalo v úterý 30. srpna; horečnaté přípravy na obou stranách ale probíhaly již během pondělní noci. Časně z rána se dali červení na pochod k Otavě, kterou brzy překročili. Od počátku manévru, pokud se nekonal postup nebo ústup, byly jednotky obou vojsk velice pečlivě skryty před zraky leteckých pozorovatelů.¹⁶¹ Červená strana se rozhodla nasadit 4. JB a divizi samostatně, čímž vyloučila eventualitu rozložení a likvidaci, dosud ještě koncentrujících se modrých. Houževnatou aktivitou pak generál Fišera dokázal útoky červených zastavit. Vlastním protiútokem 1. JB dokázal protivníkovu ofenzivu do konce dne i přeměnit v dílčí ústup.¹⁶²

V noci se znovu udály velké přesuny vojsk. Ve středu 31. srpna vyrazili modří od Chlumu u Blatné k útoku tanky s pěchotou. K poledni se rozvinuly boje v linii Kasejovice-Lnáře, převahu zde ale žádná strana nezískala. Nerozhodnou situaci podtrhovalo spotřebování záloh na obou stranách.¹⁶³

Na poslední den připravili červení po často měnících se rozkazech útok divize do prostoru Blatné. Vlivem velké rozdrobenosti prostředků se jednalo o skupinu pouhých 4 tankových čet, čili dohromady 12 tanků. Tomuto útoku usilovně čelila 1. JB. Generál Dvořák mezitím postoupil se 4. JB do Březnice, odkud vytlačil jednotky modré divize ve snaze zaskočit východní bok modrých. Kdyby ale újeji spolupracoval se sousední červenou divizí, pravděpodobně by je obklíčil a zničil.¹⁶⁴ Do odtroubení této části závěrečného vojenského cvičení se ustálila fronta v patové situaci na přibližné linii Olšany-Defurovy Lažany-Nová Ves-Tchořovice-Chlum-Hostišovice-Drahenice-Březnice-Tochovice-Ostrov.¹⁶⁵

Vyskytly se stejné poznatky o nedostatecích motorizované pěchoty, jako tomu bylo i u I. slovenské manévrovací části, naopak se stejně dobře projevil prověřovaný motorizovaný ženijní prapor, přestože byly pro tyto manévry striktně zakázány zemní práce. Ačkoliv úspěšné, počínání červené 4. JB brigády vypadlo spíše jako připomenutí akcí jezdeckva

---

¹⁶⁰ MARŠÁLEK, Z. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 318-319.

¹⁶¹ Manévry v jižních Čechách. *Československý legionář*. 1937, XIX.(38): 3.

¹⁶² MARŠÁLEK, Z. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 320-321.

¹⁶³ Manévry v jižních Čechách. *Československý legionář*. 1937, XIX.(38): 4.

¹⁶⁴ MARŠÁLEK, Z. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 323-324.

¹⁶⁵ Manévry v jižních Čechách. *Československý legionář*. 1937, XIX.(38): 4.

z minulých let závěrečných cvičení. I úspěšné nasazení modré 1. JB se jeví, v rámci vyššího rychlého celku, proti úderné síle pěší divize jako zcela zbytečně nehospodárným způsobem bojového užití. Vliv ztráty mobility byl v tomto případě podtrhován důsledkem nemálo nákladných prostředků jezdecké brigády-rychlé divize.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ MARŠÁLEK, Z. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství* 1/2002. Praha 2002, s. 325.

7. ROZHODČÍ SLUŽBA NA ZÁVĚREČNÝCH CVIČENÍCH

„Naše armáda od počátku své existence se snaží, aby manévry se co nejvíce vzdalovaly staré představě vojenské parády ... díky vynalézavosti našich vlastních velitelů vytvořena byla důmyslná organisace rozhodčí služby, která přesně oceňuje výkony a posice jednotlivých bojujících jednotek a která nahrazuje vlastně účinek ostré palby, toho jediného prvku, který nelze na manévrech zavést ve skutečnosti. Tato rozhodčí služba znemožňuje, aby se v manévrech tvořily situace nepravděpodobné, a dovoluje, že velká příležitost manévru může být dokonale využita pro výcvik vojska i velitelů.“¹⁶⁷

Rozhodčí služba byla hlavním pomocníkem ředitele cvičení s velice důležitým, ale zároveň nesmírně namáhavým posláním. Vykonávali ji důstojníci s kontrolními pravomocemi a během manévru posuzovali akce cvičících vojsk. Nebyly zaznamenány žádné případy pokusů o uplácení či nedůsledné plnění povinností, ale namísto dohadů a spekulací nechme promluvit fakta. Stěžejním úkolem rozhodčí služby bylo především:

a) Přiblížit průběh cvičení co nejvíce válečné skutečnosti vhodným a taktním upozorňováním vojska na okolnosti, které sice v míru neexistují, ale ve válce jsou rozhodujícími.¹⁶⁸ Podle vývoje situace pak činit náležitá rozhodnutí.

b) Zpravovat ředitele cvičení o rozhodnutí velitelů stran a vývoji situací. Rozhodčí služba byla především vázána mlčenlivostí a soudcovskou nezávislostí.¹⁶⁹ Rozhodčí ale neměli velitelská práva a museli se vyvarovat přímého zasahování do rozhodování a rozkazů velitelů. Nesměli vést velitele a boj cvičících jednotek, museli se omezit výlučně na dodávání zpráv pro ředitele cvičení.¹⁷⁰

Organizace rozhodčí služby je uvedena v příloze č. 1. Hlavním rozhodčím se vymezilo pásmo činnosti podle pravidel:

1) Byla-li jedna strana silnější, určovalo se pásmo tak, aby se jeho hranice shodovaly s hranicemi¹⁷¹ silnější strany. 2) Byly-li obě strany přibližně stejně silné, bylo rozhodující pro stanovení pásma zamýšlený manévr té strany, která by tím pravděpodobně rozhodla boj¹⁷². 3)

¹⁶⁷ Armáda na manévry. *Československý legionář*. 1935, XVII.(32-33): 1.

¹⁶⁸ Zejména účinek nepřátelské i vlastní palby, vliv na morálku a ztráty vojska.

¹⁶⁹ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 1.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 2.

¹⁷¹ Nejčastěji se jednalo o prapory a pluky.

¹⁷² VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 11.

Jakmile bojující strany vešly v dotyk, hlavní rozhodčí se situoval na význačném bodu ve středu svého pásma tak, aby jeho stanoviště bylo patrné oběma stranám, a označil je bílou vlajkou. Ostatní rozhodčí v tomto pásmu byly tím informovány o stanovišti hlavního rozhodčího i o shromaždišti pro zasílání zpráv. Aby mohl rozhodčí rychle zasáhnout, doručit a opatřit si informace, dostal vždy auto a důstojníky s motocykly.¹⁷³

Provádění rozhodčí služby vyžadovalo využívání zvláštní telefonní sítě, určené výhradně pro její účely. Případné nedostatky telefonního materiálu bylo třeba nahradit přidělením jiných pojítek nebo zvýšením pomocného personálu rozhodčích, kterým bylo třeba dodat dopravní prostředky sestávající z motocyklů či koní.¹⁷⁴

Pokud se cvičící útvar ocitl v palbě protivníka, rozhodčí vyřadil určité procento počtu této jednotky z boje¹⁷⁵. Ztráty pěší roty, která se v postupu odkrytým terénem dostala do zhruba desetiminutové palby nepřítelů, jsou vyjádřeny v tabulce v příloze č. 2.

Přitom bylo ale třeba dbát toho, že se vojska i při značných ztrátách způsobených dělostřeleckou palbou nezastavila, ale snažila se dostat z postřelovaného pásma k nejbližšímu krytu. Každý rozhodčí si musel vést záznam, z kterého byly zřejmé údaje o počtu i době ztrát a podpisu rozhodčího, který výsledek vyhodnotil.¹⁷⁶

Ke znázornění palby postupujících či bránících se jednotek se používaly cvičné náboje s akustickým projevem výbuchu, rozprasku a rány; aplikovalo se i optické řešení použití kouře pro dělostřelectvo. Jeho účinek byl zvýšen odpálením dýmového střeliva rozhodčím, který se pohyboval v terénu s daným útvarem, po upozornění, že je jednotka pod dělostřeleckou palbou. Výbuchy šrapnelů se napodobovaly i vystřelením z osvětlovací pistole nad postřelovanou jednotkou. Ostatní prostředky imitující střelbu sestávaly ze značkovacích prostředků, jako byly např. řehtačky, praporky, signalizační lampy apod. Signalizace praporky se prováděla v barvě žluté, červené a modré. Žluté značení oznamovalo slabou či zmírněnou palbu obránců a ještě dovolovalo útočníkovi postup. Červená barva znázorňovala silnou palbu, např. kulometnou a čelní postup byl vyloučen. Modré praporky signalizovaly zastavenou palbu pro poruchu či umlčení kulometu nebo ustoupení obránců.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Tamtéž, s. 12.

¹⁷⁴ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 14 - 15.

¹⁷⁵ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 19.

¹⁷⁶ Tamtéž, příloha č. 3.

¹⁷⁷ SVOBODA, Jaroslav. Vojenské rozhledy: Pěchotní rozhledy. *Znázorňování a značkování palby*. 1934, IV.(12): 1347-1353.

Při posuzování ztrát muselo být přihlédnuto k dané situaci, terénu, tvaru jednotky, ke směru palby apod. Rozhodčí byl zejména povinen nutit manévrující jednotky respektovat palbu, a to především boční. Dále je musel vychovávat k tomu, aby se bránily do poslední možnosti a styděly se být zajaty. Dostala-li se bojová situace tak daleko, že by došlo k zajetí odpůrce, rozhodčí zasáhl a jednotku, která by měla být zajata, vyřadil z boje. Takto vyřazená jednotka nesměla být nasazena při téže fázi boje ve stejném prostoru. Příslušníci vyloučené jednotky zůstali na místech, kde byli zastihnuti rozhodnutím rozhodčího. Při útoku byli shromážděni až na dostatečně velkou vzdálenost od útočících, aby se nezkresloval válečný dojem cvičení nahromaděním vojáků vyřazených z boje. Při obraně mohli být vojáci shromážděni až tehdy, když došlo k přenesení obranné čáry. Rozhodčí vždy určil dobu, na kterou vyloučil jednotky z boje včetně oddílů, ke kterému se poté připojily. Následně o všem zpravil velitele¹⁷⁸.

Rozhodčí přerušil palebnou činnost baterie nebo zpozdil zásobování střelivem, jestliže chování dělostřelectva neodpovídalo taktické situaci. Dále dbal, aby se služby chovaly podle taktické situace, tak jako ve válce. Mohl proto vyloučit i vozidla, o nichž se dalo předpokládat jejich pravděpodobné zničení nebo alespoň dočasné přerušení pohybu a poškození. V neposlední řadě měl v kompetenci vyřazení i budovy, komunikace, mostu nebo jeho pontonových náhražek, např. z důvodu zničení letectvem či dělostřelectvem určité strany.¹⁷⁹

Plnění rozhodčí služby vyžadovalo samostatný taktický úsudek, znalost výkonnosti a účinku všech zbraní, neúnavnou činnost, pohyblivost, předvídavost, pevnost charakteru, iniciativu a velkou odpovědnost. Rozhodčí musel být schopen rychlých a přitom správných posouzení taktických situací.¹⁸⁰ Musel ponechat jednotlivým velitelům iniciativu, ale zároveň i zasáhnout v situacích, kdy by zřejmě šlo o čin nebezpečný životu cvičících osob.¹⁸¹ Činnost rozhodčích se neustále adaptovala k aktuální situaci boje na celé frontě a jevila se jako řada zpráv, které velitelé jednotek při svých taktických rozhodnutích museli vzít v potaz. Dále byli povinni zabránit řeži; útočící pěchota se nesměla přiblížit k soupeři více než na 50 kroků a tam poté vyčkala rozhodnutí rozhodčího. Jednotky v obraně ale nesměly být posílány zpět; nesměly ustoupit a naopak musely zůstat na svém místě. Útočník, po kladném případě verdiktu rozhodčího, překročil obránce a postupoval dál. Rozhodčí služba vyžadovala rychlý úsudek; dlouhé přemýšlení zdržovalo a nebylo myslitelné vysvětlování důvodů svého

---

¹⁷⁸ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 20.

¹⁷⁹ Tamtéž s. 21.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 22.

¹⁸¹ Např. nepřipravené přebrození řek i vodních ploch všeobecně.

rozhodnutí poražené straně. Nebyl-li v dané situaci přítomen rozhodčí, rozhodl služebně starší velitel ze soupeřících jednotek.¹⁸²

I. Rozhodčí služba u letectva

Rozhodčí v letounech používali v zásadě letadel s nejvyšší výkonností; zpravidla létali vzadu a výše, než skupina, kterou doprovázeli. Jejich letouny byly viditelně označené a v případě vícemístných strojů zaujal rozhodčí místo jedno z členů posádek. Rozhodčí u letectva na zemi byli umístěni jednak ve skutečných, jednak v předpokládaných stanovištích obrany proti letadlům nebo u cílů bombardovacího letectva; samozřejmě i na letištích¹⁸³ a na místech s vyšší očekávanou koncentrací leteckých činností i bojů.¹⁸⁴ Ke konci každého dne a pak souhrnně ke konci cvičení se na základě hlášení rozhodčích stanovilo, kolik každá strana ztratila letounů. Mimo to se sestavil přehled bombardovacích letů; kolik jich proniklo nepozorovaně k cíli, kolika byla cesta k cíli přehrazena stíhacími perutěmi nebo OPL¹⁸⁵ a kolik jich bylo napadeno až při návratu po vykonaném bombardování a to opět stíhači nebo palbou OPL a s jakou pravděpodobnou účinností. Zpravidla i letadla označená ke konci každého dne jako ztracená, se účastnila i dále cvičení až do konce. Jen ve výjimečných případech mohl ředitel cvičení nařídit přechodné vyřadění letounu a to až do skončení úkolového letu.¹⁸⁶

Důstojníci měli vycházkovou čepici, rotmistři a mužstvo polní čepici, v obou případech s bílým pásem. Ředitel rozhodčí služby, jeho štáb, vrchní, hlavní rozhodčí a styční důstojníci nosili na levé paži trikoloru bílo-modro-červenou. Plukovní rozhodčí měl na levé paži červeno-bílý pás, oddílový rozhodčí pak modrý pás na stejném místě.¹⁸⁷

---

¹⁸² VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 25.

¹⁸³ Pro každé letiště byl vyčleněn alespoň jeden letecký rozhodčí.

¹⁸⁴ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 45.

¹⁸⁵ Obrana proti letadlům sestávající z protiletadlových baterií, kulometných rot a světelných čet.

¹⁸⁶ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 49.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 57.

8. ÚČAST ZAHRANIČNÍCH VOJENSKÝCH DELEGACÍ NA MANÉVRECH

„Měli jsme na vybranou navštívit buď armádu nebo knihovnu. Dali jsme přednost armádě, protože tato armáda chrání knihovnu. Ještě přede dvěma nebo pěti lety bývali bychom s hrůzou vyslechli, že manévry jsou částí kongresu. Nezměnili jsme se však my, nýbrž podmínky!“¹⁸⁸

Československá republika měla v meziválečném období úzké spojenecké styky s Francií, Jugoslávií a Rumunskem; později i se Sovětským svazem. Tento notoricky známý fakt lze ale doplnit o další skutečnosti, jež prokazují, že poměrně mladý stát si za několik let své existence dokázal vydobýt respekt i sympatie nejen u tehdejších světových velmocí. V oblasti vojenské tomu nebylo naopak. Hlavní štáb čs. armády dbal na udržení přátelských styků a prohlubování kontaktů s ostatními státy. V roce 1932 se např. o doprovod významné zahraniční návštěvy, náčelníka generálního štábu americké armády Douglase McArthura, postaral podnáčelník hlavního štábu generál Lev Prchala.¹⁸⁹

Závěrečné vojenské cvičení v roce 1934 poctil svojí „inspekci“ generál Maurice Gamelin, náčelník francouzského generálního štábu. Nejedno jednání mezi ním a vrcholnými domácími armádními představiteli probíhalo ale již o rok dříve.¹⁹⁰ Kompletním manévrum v roce 1935 přihlíželi jugoslávský generál a II. zástupce generálního štábu B. Ilić i náčelník rumunského generálního štábu Nicolae Samsonovici. Druhé manévrovací části v Malých Karpatech se zúčastnil sovětský generál Boris Michajlovič Šapošnikov, velitel vojenské akademie M. V. Frunzeho s osmičlennou delegací odborníků různých zbraní.¹⁹¹

Závěrečného vojenského cvičení v roce 1936 se nezúčastnili pouze vrcholní domácí političtí představitelé, vrchní velitel branné moci československé, prezident republiky dr. Edvard Beneš, předseda vlády dr. Milan Hodža či ministr obrany František Machník s většinou ministrů¹⁹², ale i pražský primátor dr. Karel Baxa a starosta čs. obce sokolské dr.

---

¹⁸⁸ Francouzský žurnalista a spisovatel Benjamin Crémieux během cvičení všech druhů zbraní v Milovicích v červenci 1938. *Československý legionář*. 1938, XX.(29-30): 13.

¹⁸⁹ STEHLÍK, E. *Srdce armády*. Praha 2006, s. 26.

¹⁹⁰ STRAKA, K. *Francie a Československo 1914-1945. Léta nadějí, zkázy a bojů na společných frontách*. Praha: Vojenský historický ústav 2007, s. 125.

¹⁹¹ ŠRÁMEK, P. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 63.

¹⁹² Kteří nebyli na dovolené mimo republiku.

Stanislav Bukovský.¹⁹³ Protože se jednalo o nejrozsáhlejší prvorepublikové manévry, bude i následující charakteristika zahraničních návštěv v témže roce obsáhlejší.

V neděli, dne 16. 8., přijel do Prahy francouzský divizní generál Henri Victor Schweisguth, zástupce náčelníka generálního štábu spolu s kapitánem generálního štábu Jeanem Valluyem. O den později dorazily další tři vojenské delegace spojeneckých armád Československa:

sovětská, vedená divizním generálem Kirillem A. Mereckovem, náčelníkem štábu armády na Dálném východě; a dále s plukovníkem dělostřelectva Ivanovičem V. Kazakovem a plukovníkem pěchoty Mihajlovičovem S. Kondrasovem,

jugoslávská v čele s generálem Petrem Kosičem, I. zástupcem náčelníka generálního štábu, spolu s ženijním plukovníkem Božidarem Jovanovičem a plukovníkem gen. štábu Vladimírem Vauchnikem a konečně delegace

rumunská, vedená divizním generálem Constantinem Ilasievicem, v doprovodu členů brigádní generál Dumitrua Popescu, brigádní generál Josefa Jacobiciho a plukovníka gen. štábu Ioana N. Boiteanu.¹⁹⁴

Program delegace zahraničních vojenských představitelů, po příjezdu a ubytování, spočíval v návštěvě u prezidenta republiky na Pražském hradě druhého dne 18. srpna, návratu do hotelu a odpoledního čaje u prezidenta. Třetí den proběhla návštěva hlavního štábu u ministerstva národní obrany. Čtvrtého dne se delegace přemístila auty do Pardubic a ubytovala v hotelu Veselka, poté si prohlédla město.

První den manévru, 21. srpna., byl stanoven odjezd z Pardubic v 8:00 do Chrudimi. Zde se konala všeobecná orientace o průběhu závěrečných cvičení s následným dopoledním volným pohybem v manévrovacím prostoru. Oběd se konal v Hradci Králové a odpoledne delegace navštívila Chlum, bojiště v r. 1866 u Hradce Králové. Druhý den delegace odjela ve stejný čas do Chrudimi, kde opět proběhla všeobecná orientace o průběhu cvičení. Obědvalo se tentokrát ve stejný čas v Kutné Hoře a odpolední program se nesl v prohlídce bojiště u Kolína. 23. srpen začal stejně jako dva předchozí; oběd se konal v Pardubicích a odpoledne si zahraniční vojenští představitelé prohlédli továrnu Explosia. Den čtvrtý byl znovu ve znamení

---

¹⁹³ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č. j. 691 Dův., kar. 142, s. 1-6.

¹⁹⁴ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č. j. 4745 Všeob., kar. 146, příloha 2.

aktuálních událostí manévru a pohybu vojsk, následoval oběd v Náchodě a odpolední návštěva pevnosti Josefov a večer města Náchod.

Pátý den se zhodnotily manévry a následovala vojenská přehlídka a defilé. Obědvalo se nyní v Poděbradech a odpoledne se delegace navrátila do Prahy. Předposlední den návštěvy 26. srpna se nesl ve znamení odpočinku a volného programu v Praze. Poté následovala slavnostní večeře. Poslední den, ve středu 26. srpna, proběhlo srdečné rozloučení a odjezd všech delegací z republiky do svých vlastí.¹⁹⁵

Poslední republiková závěrečná vojenská cvičení navštívili Švýcaři, generál-poručík Jakob Labhart, náčelník generálního štábu a náčelník operačního oddělení podplukovník Charlese Dubois. Švýcarsko patřilo roku 1937 do okruhu nemnoha států s přátelským konsenzem v oblastech politických i vojenských.¹⁹⁶

Menšího vojenského cvičení na Moravě se zúčastnil rumunský král Carol II.¹⁹⁷ Ten se svým synem, korunním princem Mihailem, pobýval poté začátkem listopadu na zámku v Židlochovicích jako host prezidenta Beneše. Na programu byly ponejvíce lovecké hony či návštěva lázní a vyjížďky do okolí, ale také návštěva brněnské Zbrojovky.¹⁹⁸

Hodnocení zahraničních vojenských, ale i civilních delegací a návštěv, obsahovalo veskrze kladné poznatky. Československá branná moc dokázala využít obrovských finančních prostředků ke zdárnému průběhu cvičení, ale i k okázalé propagaci vojenských záležitostí, což mělo samozřejmě příznivý vliv na zdařilý export tuzemské zbrojní provenience. Hlavní štáb armády vykonal dlouhou a houževnatou práci, jež byla širokou mezinárodní veřejností přijímána velmi pozitivně.

---

¹⁹⁵ VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č. j. 437/36 Dův., kar. 140, s. 2.

¹⁹⁶ Večerní České Slovo, Praha, č. 193, r. XXIX, č. 208, s. 3.

¹⁹⁷ KOLDINSKÁ, Marie a ŠEDIVÝ, Ivan. *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 45.

¹⁹⁸ MÚA AV ČR, fond Beneš Edvard, 1937. Inv. č. 44, kar. I-19, s. 1-13.

9. MANÉVRY V MÉDIÍCH

„Jsme všichni jedna armáda, jak vojáci, tak i civilní občané státu, a bude-li tomu vždy tak, není síly, která by se mohla odvážit měnit nám hranice, natož odstranit nás z mapy Evropy.“¹⁹⁹

Je asi zbytečné pojednávat o tom, jak silný vliv na veřejné mínění měla, mají a budou mít média; konkrétněji v tomto případě minulého století let třicátých. S hrozícím nebezpečím vypuknutí nového velkého vojenského sváru v Evropě; v době kdy jihoamerické území Gran Chaka přestaly smáčet vydatné proudy krve²⁰⁰, počalo se italské vojenské tažení v Etiopii²⁰¹ a nemilosrdné boje na půdě španělské²⁰², včetně pozdějšího neméně krutého válečného konfliktu ve vzdálené Asii²⁰³, se československá armáda pomalu a jistě těšila vzestupně vzrůstající tendenci oblíbenosti u civilního obyvatelstva a všeobecná branná povinnost byla považována, přinejmenším v česky mluvícím prostředí, za otázku prestiže a cti. Závěrečná vojenská cvičení si oprávněně zasluhovala opakovanou pozornost tuzemských médií a náklonost obyvatelstva.

Závěrečné vojenské cvičení 1934, konané znovu po dvou letech odstávky, vzbudilo všeobecně mnoho sympatií v celé veřejnosti. Jako vůbec prvnímu v historii státu se dostalo pozornosti československého rozhlasu. Radiojurnalem byl vyslán zpravodaj, který živě a zajímavě podával zprávy ve zvláštní relaci. Velice zdařile bylo hodnoceno zpravodajství posledních fází manévru, zakončené ve vysílání britkým odtroubením polnic.²⁰⁴

Z téhož roku přinesl zajímavý článek deník Venkov. Popisoval dosti napjatou finanční situaci ohledně vojenských záležitostí: výcvik záložníků, velmi úzce spjat se závěrečnými cvičeními, stál ročně zhruba 78 milionů Kč. Speciální úvěr pro tyto účely o rok předtím dosahoval celkem 26 milionů. Nyní byl dotován sumou 46 milionů Kč. Nutno podotknout, že až po důrazném upozornění vojenské správy o poškozování armády a snižování její bojové hodnoty.²⁰⁵ Kritická hospodářská léta na Ledečsku nedovolovala udržovat okresní silnice a cesty, ani progresi v budování silničních spojů. Venkov 25. září pojednává o tom, že právě

---

¹⁹⁹ Projev ministra národní obrany Františka Machníka na závěrečných cvičeních 1935 v Malých Karpatech. Na manévrech. *Československý legionář*. 1935, **XVII**.(36): 2.

²⁰⁰ Válka o území Chaca mezi Bolívií a Paraguayí 1932-1935. ECHEGARAY, Vicente. *Válka o Chaco*. Praha: Ceskycestovatel.cz, 2011.

²⁰¹ Druhá italsko-etioopská válka 1935-1936. CÍLEK, Roman. Každý, kdo unese oštěp... Praha: Epoque, 2009.

²⁰² Španělská občanská válka 1936-1939. BEEVOR, Antony. *Španělská občanská válka*. Praha; Plzeň: Beta-Dobrovský; Ševčík, 2004.

²⁰³ Druhá čínsko-japonská válka 1937-1945. NOVOTNÝ, Josef. *Causa Dohihara*. Plzeň: Laser, 1994.

²⁰⁴ Rozhlas a čs. armáda. *Československý legionář*. 1934, **XVI**.(40): 13.

²⁰⁵ Venkov, Praha, č. 172, r. XXIX, s. 4.

Posázavské manévry přispěly ke zlepšení žalostného stavu infrastruktury Českomoravské vrchoviny.²⁰⁶

Začátek závěrečných vojenských cvičení 1935 líčilo České slovo poněkud žoviálním komentářem „*neexistujícího rotmistra*“ pod fotografií nástupu dělostřelců do svých pozic: „*Mám pro milostpány snad poslat kočár, aby to šlo rychleji?*“. Dále jsou popisovány tři různé druhy vojenských helem: kulometčík s nejstarší přilbou „*S 12 těžké paměti*“²⁰⁷, dragouni s „*Fuadkami*“²⁰⁸ a pěchota s „*hříbky*“²⁰⁹, *posledním výkřikem železného kloboučkářského umění*“.

Pod obrázky vojáků se na stejné straně nachází zajímavý, ale trochu zarážející článek o aktivní neúčasti záložních důstojníků na manévrech. Ministerstvo národní obrany vše zdůvodňovalo komunikačními problémy, obtížemi v ubytování či stravování. Opakovala se podobná situace z předchozího roku s tím, že manévry roku 1934 se i přesto zúčastnilo 700 záložních důstojníků a roku 1935 už o dvojnásobný počet více. Ti se velice živě zajímali o aktuální taktické situace, vedli rozpravy na hlavním ředitelství cvičení i s veliteli všech stupňů.²¹⁰

Slovenskou část cvičení 1935 charakterizovala dobrá tělesná kondice vojsk. Ve stati „*Sanita bez práce*“ uvedlo České slovo úřední zprávu ředitelství manévru z druhého dne bojů, která zpravovalo o 12 nemocných z celkového počtu 60 000 osob účastnících se přesunů a pochodů v členitém terénu Malých Karpat. Článek obsahoval, kromě taktických bojových informací, i nadšené vítání a všeobecně velikou pomoc vojsku od místního obyvatelstva.²¹¹

O smutných zprávách pojednával deník A-Zet 23. srpna s popiskem: „*Zkáza čtyř čs. letadel-jeden letec se zabil a 2 uhořeli*“. Po návratu z cvičení se v Plzni 22. srpna zřítíl letoun Letov Š-328 leteckého pluku 4 v Hradci Králové. Pilot rotný Martin Skalka prováděl leteckou akrobacii. Při akci zvané looping se dostal příliš blízko k zemi, letadlo sklouzlo do ploché vývrtky. Stroj se zcela zničil a pilot Skalka zemřel po převozu do nemocnice. V 5:00 téhož dne, z letiště u obce Karlín v kyjovském okrese, startoval Letov Š-16 leteckého pluku 2 v Olomouci. Z důvodu pravděpodobné technické závady na stroji letoun zakroužil nad letištěm a dával signály pozemnímu mužstvu, načež se v náhlé vývrtce střemhlav zřítíl na letadlo právě chystané k odletu. Následovala exploze benzinových nádrží. Při neštěstí zemřel

²⁰⁶ Venkov, Praha, č. 324, r. XXIX, s. 1.

²⁰⁷ Přilba vz. 20.

²⁰⁸ Přezdívka podle prvního užití přileb k přivítání návštěvy egyptského krále Fuada I., oficiálně přilba vz. 25.

²⁰⁹ Přilba vz. 32, zaváděna od července 1934, standardní ochranná část výstroje. FIDLER, J. a SLUKA, V. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006, s. 546-547.

²¹⁰ České Slovo, Praha, č. 191, r. XXVII, II. vydání, s. 1.

²¹¹ České Slovo, Praha, č. 194, r. XXVII, II. vydání, s. 3.

pilot svobodník Rudolf Hanisch a pozorovatel desátník aspirant M. Kuklík. Mechanik, který připravoval letadlo ke vzletu, jen zázrakem vyvázl s lehkými popáleninami. Třetí případ havárie se stal při vzdušném boji v manévrovém boji na Slovensku. Ze stíhacího letounu Ba-33 vypadl při vzdušném souboji četař polní pilot Václav Soukup od leteckého pluku 1 v Praze. Stalo se tak kvůli selhání upínacích pásů. Letec ale v duchapřítomnosti dokázal otevřít padák a po dopadu na štěstí utrpěl jen lehké poranění. Letadlo se zřítilo na střechu domu, který úplně zdemoloval, ale žádné bez dalších zranění či ztrát.²¹²

Největší prvorepublikové závěrečné vojenské cvičení v roce 1936 si doslova vyžadovalo největší pozornost. Obsáhlý článek o připravovaných manévrech přineslo již 18. srpna, na své titulní straně České Slovo. Článek pojednával o rychlé, moderní a pohyblivé válce. Obyvatelstvo nemohlo být evakuováno z válečného pole a muselo se samo přizpůsobit a vycvičit, tj. zatemnění měst, vesnic i samot. Je potřeba, aby obyvatelstvo plně vyhovovalo všem potřebám vojska, např. co se týkalo ubytování. Před několika lety byly zaznamenány lepší zkušenosti na německém venkově, než na českém. „*Hanba, nezlepšila-li by se tato situace*“ (sic!) Dále se nesměly opakovat případy zdražování potravin, handrkování při ubytování či jiné pokusy o výdělky majitelů pozemků na tzv. polních škodách.²¹³

V pátek, 21. srpna., přinesl deník A- Zet v ranním vydání obsáhlý článek o zahájení nepřátelství modré a červené armády za počtu 102 000 zúčastněných osob. Popisoval také začátek manévru, všeobecný námět podle dané situace, přední vojenské velitele, jakožto členy delegací zahraničních armád.²¹⁴ List Večerní České Slovo informoval první den závěrečných cvičení o tom, že se konají na území 19 okresů a nástup armády do pole byla vlastně jakoby moderní obdoba války s Pruskem v r. 1866.²¹⁵

Následující den v sobotu vyšel v Českém Slovu další, velice obsáhlý článek o prvním dnu bojů o Labe; byl to den velkých bojů odehrávajících se především ve vzduchu, každý velitel chtěl získat co možná nejvíce informací o nepříteli a protože valné síly nemohly ještě dostatečně zasáhnout, objevovaly se na zemi pouze střety předsunutých jednotek. Prezident Beneš dále sliboval, že se přimluví o zavedení pravidelné vojenské posádky do města Chrudimi.

---

²¹² A-Zet, Praha 1935, č. 162, s. 1.

²¹³ České Slovo, Praha, č. 191, r. XXVIII, II. vydání, s. 1 - 2.

²¹⁴ A-Zet, Praha 1936, č. 161, s. 1.

²¹⁵ Večerní České Slovo, Praha, č. 193, r. XXVIII, č. 191, s. 1 - 2.

Následuje oddělovník a velice zajímavý článek pojmenovaný „Stanovisko německého tisku k čs. armádě“. U příležitosti slavnostní večeře v Pardubicích, uspořádané na počest novinářů přítomných vojenskému cvičení, promluvil předseda říšské organizace německého tisku v Československu, dr. Bacher:

„Prosím přítomné, aby v naší účasti spatřovali, že německý tisk v Československé republice zaujímá plně pozitivní stanovisko k čs. armádě a sleduje její vývoj a pokrok s nejživějším zájmem. Kdo se upřímně přiznává ke státu, musí být připraven přinášet proto všechny oběti... Čs. armáda vychovává i německé mladé muže k rytířskosti“. Jeho slova byla odměněna projevem vřelého souhlasu.²¹⁶

V neděli, dne 23. srpna., vyšly v Českém Slově 4 skoro až idylické obrázky z manévru: první fotografie ukazovala modré, kterým stará žena nalévala lahvové pivo obrázek, druhý zobrazoval trubače se dvěma koňmi, na třetím bylo červené kulometné družstvo s těžkým kulometem Schwarzlose vz. 24 a konečně výjev poslední s květinovou maminkou a človíčkem, který pil podmásli „a který jistě by jistě chtěl být nanejmeně generálem“. Na straně druhé byla obsáhlá stať pojmenovaná „Dvě hlavní manévrové zkušenosti: Rychlost a neviditelnost čs. armády“, která pojednávala především o II. sboru modrých, jakožto o 1. jezdecké brigádě modrých a jejího průlomu do boku a týlu červených; dále pak o využívání přírodních úkrytů pro protitankové kanony, protiletadlové kulomety²¹⁷ a o umělém zamlžování. Na té samé straně se objevil i článek, který byl pojmenován „Vojna vykrmovatelka“. Pojednával o dobrých vztazích vojáků čs. i německé národnosti, o vstřícném a laskavém přístupu civilistů k vojsku a především také o často velice složité sociální situaci nových vojáků, jež byli často podvyživení a z toho důvodu si je velitelé rot i družstev hýčkali a vykrmovali takovým způsobem, aby se z nich stali statní a silní vojáci, kteří by byli dobře připraveni na válečnou situaci.²¹⁸

Večerní České Slovo přineslo dalšího dne informace o ukončení největšího vojenského cvičení v historii republiky a poté článek zpravující čtenáře o dosud největší vojenské přehlídce od dob válečných. Třicet tisíc vojáků a tisíc automobilů mělo defilovat

---

²¹⁶ České Slovo, Praha, č. 195, r. XXVIII, II. vydání, s. 1-2.

²¹⁷ Tajná, skrytá a maskovaná postavení mají za úkol překvapit protivníka a co možná nejvíce šetřit lidskými zdroji.

²¹⁸ České Slovo, Praha, č. 196, r. XXVIII, II. vydání, s. 1-2.

před panem prezidentem v úterý 25. srpna, v 9:00, na letišti u Popkovic za přítomnosti představitelů naší armády, členů vlády, Národního shromáždění a cizích vojenských misí.²¹⁹

Na titulní straně ranního deníku A- Zet se ale čtenář mohl dozvědět i o velice znepokojující zprávě, a sice: Říšský kancléř Adolf Hitler vydal v noci, dne 24. 8. 1936 zvláštní výnos, kterým stanovil prodloužení aktivní vojenské povinnosti z jednoho na dva roky a to u všech tří složek branné moci (!) Odůvodnění spočívalo v tvrzení, že Německo bylo stále více ohroženo nebezpečím rozpínajícího se bolševizmu, které prý hrozilo celému světu.²²⁰

Velice zajímavý článek přineslo České Slovo téhož dne. Obsáhlý článek, který ukazoval manévry v číslech:

102 000 lidí

386 železničních transportů

47 000 stran písemných elaborátů

1500 zakreslených map

Co se týče jídla:²²¹

16 tun kávových konzerv

17 tun příkrmů²²²

2 tuny sádla

2,5 tuny loje

2,1 tuny soli

4, 5 tuny mouky na zápražku

55 tuny mouky²²³

16, 5 tuny salámu, slaniny

27,5 tuny masa

80 tun ovsy pro koně

60 000 litrů dynalkolu²²⁴ pro motory

100 000 litrů leteckého benzínu.

Dále bylo položeno:

---

²¹⁹ Večerní České Slovo, Praha, č. 199, r. XXVIII, II, vydání, s. 1 - 2.

²²⁰ A-Zet, Praha 1936, č. 163, s. 1.

²²¹ Počty celkové spotřeby armády za jediný den.

²²² Zelenina, luštěniny.

²²³ Z čehož vzniklo 65 tun chleba.

²²⁴ Dříve používaná pohonná látka složená z benzínu, benzenu a etylalkoholu.

2300 km telegrafních kabelů
11 000 km telefonních kabelů,
bylo potřeba 16 000 tyčí pro položení
a o přepravu se postaralo 55 pětitudových aut,
dále bylo použito ještě 1200 km poštovní civilní správy.²²⁵

Samozřejmě, tak obrovská událost se nemohla obejít bez nehod a komplikací. Tak například ranní A-Zet informoval své čtenáře, 26. 8., o nehodě předchozího dne v Opatovicích u Hradce Králové. Nejzadnější vagón sjel po prudkém natlačení z kolejí velice nešťastným způsobem do kůlny, kde odpočívala 5. rota pěšího pluku 42 z Terezína. Bylo těžce zraněno 5 vojáků, kteří byli ihned převezeni do hradecké nemocnice. Že nebylo zraněno více vojáků, lze děkovat skutečnosti, že se v té době vydávala večere a většina roty se stravovala.²²⁶

Další vážná komplikace se vyskytla při používání vojenské obuvi. České Slovo o tom 3. září přineslo článek s názvem „*Armáda k boji ochromená*“. Kvůli povážlivě špatným zkušenostem s vojenskou obuví z východočeských manévřů, konalo ministerstvo národní obrany další týden poradu o vojenské obuvi, na které byli přítomni jak továrníci i živnostníci výrobci obuvi a kůží, tak i lékaři, vojáci. Ve skutečnosti onemocněl pouze jeden voják z tisíce; to se ale nedalo konstatovat s porovnáním s vojáky, kteří trpěli puchýři a odřenými nohama, v hloučcích se táhli, popř. se vezli na trénu. Poprvé velice ochotně marody sbírala i civilní auta; 30 až 50 km denních pochodů znamenalo pro záložníky odvyknuvší se na boty ze skladišť hotové peklo, i protože dostali boty nepromaštěné a na kost ztvrdlé. Samozřejmě, zásoby nešlo vyměnit najednou, ale v této věci se už muselo skutečně něco stát.²²⁷ Stejně periodikum, 10. září informovalo o tom, že zámožnější vojáci si sice pořizovali vlastní boty, to bylo ale nemyslitelné u těch sociálně slabších. Na druhé straně voják musel překonat daleko tíživější úskalí, než jen puchýře na patě. Často se ukázalo, že „ulejváci“ zbrzdžovali přesun pluku, ale večer nechal velitel pluku uspořádat ve vesnici taneční zábavu, kam se nečekaně dostavila alespoň polovina ubožáků, co nestačili pochodovat s plukem. Druhý den byli všichni tančící „marodi“ velitelem pluku zavřeni. Hlavní vada bot byla tuhá kůže. Další problémy spočívaly v nevhodných tvarech a špatných velikostech. Stalo se také, že ve skladu

²²⁵ České Slovo, Praha, č. 197, r. XXVIII, II. vydání, s. 4-5.

²²⁶ A-Zet, Praha 1936, č. 164, s. 1.

²²⁷ Večerní České Slovo, Praha, č. 205, r. XXVIII, II. vydání, s. 4.

u roty u intendantní služby²²⁸ se nacházel přebytek malých velikostí, ale nedostatek velkých. V neposlední řadě nesměl být zanedbán ani pedikérský výcvik personálu zdravotní služby.²²⁹

V tomto vydání Českého Slova nalezne čtenář ještě krátkou zprávu pojmenovanou „*Lidé našli v polích ztracenou leteckou pumu z manévru*“. Stalo se to v polích u Stojic na Přeloučsku. Nález ale neohlásili příslušným úřadům a pumu si ponechali doma, objevila ji až četnická hlídka na základě upozornění vojskem. Následoval krátký a úsměvný dovětek: „*Je to, doufáme, cvičná puma.*“²³⁰

Polní škody z manévru byl jev, kterému se nikdy nedalo vyhnout. Večerní České Slovo otisklo 17. září článek s titulkem „*Co kde žádají na armádě? Polní škody z manévru*“. Rolník z obce u Pardubic si naučtoval celkem 1200 Kč za poškození na poli na nové jetelové semínko, avšak komise uznala pouze škodu ve výši 50 Kč rovných. Naopak oproti tomu na závěr potěšující zpráva, která dokázala, že českoslovenští občané byli vlasteneckého smýšlení a pro armádu jim nebylo cizí přinášet oběti: „*Malá rolnická obec Lukovna na Pardubicku odhadla škodu podle pravdy na 1200 Kč, ale obecní zastupitelstvo se náhrady dobrovolně vzdalo.*“²³¹

Velice věcné a výstižné hodnocení vztahu „*občanstva k patnáctým manévrum*“ přineslo České slovo ve čtvrtek 19. srpna 1937. Obsáhlý článek pojmenovaný „*Pohled na vojnu dnes*“, obsahoval historický exkurz: „*To už je v naší národní povaze, že musíme napřed všechno omlátit kyselými a odmítavými řečmi, než se nám to začne líbit. V místech prvních manévru ... na Sedlčansku, byly poslední předválečné manévry císařské ... s arcivévodou Ferinandem d'Este. Pod tou vzpomínkou se to teprve rozemlelo: Takové zbytečnosti, takové opičky.*“ Rok 1937 znamenal však zřetelnou progresi do: „*práce duševní a technické ... velký aparát lidí, strojů a myslí, nazvaný prostě činnost rychlých vojenských jednotek nebo střetný boj jezdeckých brigád, zesílených motorizovanými a motomechanickými částmi.*“ Následuje stručné vyličení polemiky o zachování brdské střelnice, versus výpověď pražského profesora biologie: „*... nedáme přece vyhubit vzácnou rostlinku, která potom v Brdech neporoste*“, ukončené žurnalistovou glosou o letních brdských sídlech, včetně zmiňovaného přírodovědce: „*Přece si nedáme bouchat kanony pod okny naší tiché vily*“. Po výstižném upozornění na španělský občanský válečný konflikt následuje shrnutí: „*Válečný chleba je*

²²⁸ Vojenská týlová služba pověřená hmotným zásobováním vojsk (oděvem, prádlem, obuví) a jejich ubytováním.

²²⁹ České Slovo, Praha, č. 207, r. XXVIII, II. vydání, s. 6.

²³⁰ Tamtéž, s. 7.

²³¹ Večerní České Slovo, Praha, č. 215, r. XXVIII, II. vydání, s. 2.

*olověný, tlustě mazaný velkými duševními a tělesnými trýzněmi. ... Vojna v míru je proto, aby zuby byly na to tvrdé a dovedly to.*²³²

Závěrečná vojenská cvičení pronikala svým obsahem i do pásek filmových kotoučů. Poprvé se tomu tak stalo při manévrech roku 1923 u Poličky, kdy armádní filmaři zhotovili rozsáhlý záznam cvičících vojsk, včetně návštěv vojenských a politických. Působivě byla vyobrazena vojenská technika, např. letouny Aero A 18 či lehké tanky Renault FT.²³³

Kromě výcvikových filmů vznikaly i propagační snímky. Filmová skupina VTLÚ²³⁴ v únoru 1937 dokončila „Filmovou reportáž ze závěrečných cvičení 1936“, ve které byly předvedeny ukázky ze závěrečných cvičení 1936 ve východních Čechách a na západním Slovensku.²³⁵

Manévry pronikly i do veřejné československé kinematografie. Jednalo se o film režiséra Karla Špeliny z roku 1937 „Klatovští dragouni“; typickou dobovou komedii, ve které např. nescházel herec Jaroslav Marvan. Dialogy či celkové zpracování se může jevit jako diskutabilní, podstatné je ale zachycení průběhu vojenského cvičení vyobrazením činnosti pěchoty a dělostřelectva, postupu tanků, jezdeckta i obrněného vlaku, včetně průletů letadel.²³⁶

Vztah obyvatelstva a konsenzus mediální sféry československé šel ruku v ruce s reorganizací armády, zbrojním i výstrojním progresem a v neposlední řadě také s nástupem Adolfa Hitlera k moci v Německu; jeho vývoj přinášel na jedné straně obavy o dodržování mírových smluv a mezinárodní stability, na straně druhé pochopení a sympatie k zabezpečení vojenských úvěrů s markantním vzestupem. Nepolitická armáda se skládala i z odlišných národností, což se ale neprojevalo záporným vztahem k fenoménu závěrečných vojenských cvičení. Naopak po manévrech 1936 kupř. dozrávalo přesvědčení o častějším povyšování vojínů a důstojníků z řad československých Němců.

---

²³² České Slovo, Praha, č. 195, r. XXIX, II. vydání, s. 1.

²³³ „Kopie filmu byla do sbírky Vojenského historického ústavu získána v roce 2008 převodem z archivu bývalého Českého armádního filmu, původně patřila do sbírek Památníku osvobození. Film „Československé armádní manévry r. 1923 u Poličky“: Kinoreferát 5. oddělení hlavního štábu, 1923; Technické údaje k filmové kopii: 35 mm, černobílá, němá, 759 metrů (27 minut).“

<http://www.vhu.cz/exhibit/film-ceskoslovenske-armadni-manevry-r-1923-u-policky/>.

²³⁴ Vojenský technický a letecký ústav v Praze. Aktuální podoba této instituce dostupná z: <http://www.vtusp.cz/>.

²³⁵ Československý legionář. 1937, XIX.(9): 8.

²³⁶ <http://www.csfd.cz/film/8618-klatovsti-dragouni/>

ZÁVĚR

Československá republika, jakožto jeden z nástupnických států podunajské monarchie si dokázala za krátký čas své existence vydobýt uznávanou pozici v mezinárodním měřítku. To samé můžeme říci bez pochyby i o jejím nástroji k prosazování státních zájmů a suverenity: o armádě. Armáda nevznikala úplně na „zeleném drnu“, leč v poválečném období bylo potřeba překlenout nekončící zástupy palčivých problémů, aby po upevnění a stabilizaci čelila obrovské hospodářské krizi a sociální bídě. I přesto se dařilo modernizovat její jednotlivé složky a od jejího základu provést reorganizaci. Branná moc měla za sebou důležitý prvek: moderní, vyspělou zbrojní industrii s dlouholetou tradicí a zkušenostmi. Především Škodovy závody v Plzni či pražské ČKD, patřily k nejlepším na světě a díky prodeji zbraní, často až do exotických zemí, jako byl Írán a Peru, mohl hlavní štáb realizovat své výzbrojní plány, ačkoliv armádní rozpočet a dotace často nebyly na odpovídající výši. Navzdory silnému finančnímu zatížení a zadlužení, vnímala veřejnost vojnu velice vřele; vojenství si vyžadovalo pomoci civilního sektoru, který byl pak odměňován zaměstnáváním ve vojenském prostředí. Pod heslem „Vojna vykrmovatelka“ se lidově nazývala armáda v letech hluboké krize; vojna dělala z chlapů muže. Sloužit v čs. armádě byla v drtivé většině případů čest. Důkazem budiž dobře provedená mobilizace roku 1938.

Oficiální doktrína čs. armády byla ve shodě s francouzským válečnickým uměním, hlavně v letech třicátých silně defetistická, nepochybně i díky své krajně nevýhodné poloze. Samotné fungování armády, pronikání rozkazů od nejvyšších velitelských míst až k samotnému mužstvu (rotě, četě), můžeme po právu hodnotit jako velmi dobré. Organizace jednotlivých sborů, přesuny a manévrovací boje se na závěrečném cvičení dařily a i přes určité potíže bychom je mohli klasifikovat jako dobré. Velitelé byly schopni reagovat na obtížně a často se měnící situace v simulovaných bojích, štáby vojsk fungovaly efektivně a dokázaly rozkazy rozpracovávat, zároveň zabezpečit i jejich realizaci u podřízených. Srovnáme-li velice stručně počátky závěrečných vojenských cvičení dvacátých let s manévry od 1934 do 1937, nemůžeme dojít k jinému závěru, než že ke zdokonalování ve všech směrech. Samozřejmě, i zde v určitých věcech přetrvávaly příležitostné potíže²³⁷, v globálním srovnání ale lze pozorovat výrazný pokrok. Závěrečná vojenská cvičení nevyústila do skutečného válečného střetnutí, na které byla připravovaná. Navzdory tomu lze ale hodnotit bojovou pohotovost vojáků. Realizace konkrétních bojových úkolů pro zajištění obranyschopnosti státu se ale ve výsledku odehrávala proti skutečnému nepříteli. Poznatky

---

²³⁷ Např. strhnutí okolních čet k hromadnému útoku bez předchozího rozkazu velitele.

z mimořádných opatření v květnu 1938 a mobilizace v září 1938 ukazují československou armádu jako moderní a disciplinovanou sílu, která byla připravena k plnění rozkazů. Ten nejhlavnější byl v probíhajícím podzimu 1938 uposlechnut. Tím branná moc republiky československé ukázala celému světu svoji profesionalitu, stáhla se za odstoupené pohraniční pásmo Sudet. Není ale pravdou, že by tak bylo bez předchozích ostrých střetů s jednotkami sudetoněmeckých povstalců i boj s jejich německými posilami z druhé strany hranic. Armáda také velice tvrdě hájila suverenitu při střetech s polskými diverzními skupinami a maďarskou armádou. Nutno podotknout, že s velice kladnými výsledky. Takovýto vývoj událostí by se pravděpodobně velice těžko odehrál s absencí závěrečných vojenských cvičení. V neposlední řadě odcházeli vojáci, podle vzoru legionářů, do Polska, Rumunska či Jugoslávie, aby dále bojovali proti společnému nepříteli, který násilně obsadil jejich zem. Neváhali obětovat vlastní život a nejen hodnocení československých letců bylo v konečném výsledku na výši.

Bojová příprava vojska a štábů na manévrech byla hojně reflektovaná v tištěných tuzemských médiích. Jednalo se formy taktických zpráv o posunu cvičících divizí v dosažených či ztracených liniích a čár, až po hodnocení geografického krajinného rázu manévrovacího území a především stavu vojska samotného. Obyvatelstvo nadšeně přijímalo přítomnost jednotek a snažilo se jakýmkoliv způsobem pomoci. Nebylo tomu jinak ani v pohraničních oblastech a ještě i v roce 1937 nenastaly výraznější nesnáze s mužstvem z řad československých Němců.

Československá armáda si způsobem, jakým realizovala závěrečné vojenské cvičení, dokázala vydobýt respekt a uznání, ať se jednalo o spojenecké země malodohodové nebo Francii či Sovětský svaz. To se odráželo v reflexi a zhodnocení vojenských delegací či civilních návštěv a dozajista to mělo příznivý vliv pro otázky exportu zbraňových systémů. Samozřejmě, byly ve své době na světové úrovni, ale to samé se dá říci i československé armádní bojové přípravě, která měla také povinnost tyto systémy přezkoušet. Na druhé straně manévry nepozbývaly vážnosti od států a armád nepřátelského ražení. Nemalý zlomek německých generálů odrazoval Hitlera od útočných akcí proti Československu z důvodu pohotovosti, materiálního zabezpečení a úspěšně provedené mobilizace. Hodnocení takových úvah ale již není účelem této práce. Německou okupací a změnami po osvobození od roku 1945 se již začínalo další a odlišné období českých vojenských dějin.

ARCHIVNÍ PRAMENY

Vojenský ústřední archiv-Vojenský historický archiv

Fond MNO, Hlavní štáb 1929

Fond MNO, Hlavní štáb 1933

Fond MNO, Hlavní štáb 1935

Fond MNO, Hlavní štáb 1937

Fond VKPR, 1936

Masarykův ústav a Archiv AV ČR

Fond Beneš Edvard, 1937

Knihovna Vojenského historického ústavu Praha

Československý legionář. 1934, XVI.

Československý legionář. 1935, XVII.

Československý legionář. 1936, XVIII.

Československý legionář. 1937, XIX.

Československý legionář. 1938, XX.

Národní knihovna

Deník A-Zet, Praha 1935

Deník A-Zet, Praha 1936

České Slovo, Praha, r. XXVII

České Slovo, Praha, r. XXVIII

České Slovo, Praha, r. XXIX

Večerní České Slovo, Praha, r. XXVIII

Večerní České Slovo, Praha, r. XXIX

Venkov, Praha, r. XXIX

POUŽITÁ LITERATURA

- ARON, Lubomír. *Československé opevnění 1935-1938*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint; Náchod: Okresní muzeum, 1998.
- BEEVOR, Antony. *Španělská občanská válka*. Praha; Plzeň: Beta-Dobrovský; Ševčík, 2004.
- BOROVAN, Václav. *Historie československého letectva 1914-1945*. Praha: Knižní klub ve spolupráci s nakladatelstvím Cento 1998.
- CÍLEK, Roman. *Každý, kdo unese oštěp...* Praha: Epoque, 2009.
- ECHEGARAY, Vicente. *Válka o Chaco*. Praha: Ceskycestovatel.cz, 2011.
- FIDLER, J. *Na čele armády. Náčelníci hlavního štábu branné moci 1919-1939*. Praha: Naše vojsko 2005.
- FIDLER, Jiří., SLUKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938*. Praha 2006.
- FIEDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno: Books 1999.
- FRANCEV, Vladimír a KLIMENT, Charles K. *Československá obrněná vozidla 1918 – 1948*. Praha: Ares, Naše vojsko 2004.
- FUČÍK, Josef. *Generál Alois Podhajský*, Praha, Litomyšl: Paseka 2009.
- GAREJEV, Machmut Achmětovič. *Taktická cvičení a manévry*. Moskva: Vojeizdat 1977.
- JOHN, Miloslav. *Čs. letectvo v roce 1938*. Beroun: Baroko a Fox 1996.
- KÁRNÍK, Z. *Malé dějiny Československa*. Praha: Dokořán 2008.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky: díl třetí*. Praha: Libri 2003.
- KOLDINSKÁ, Marie a ŠEDIVÝ, Ivan. *Válka a armáda v českých dějinách. Sociohistorické črty*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Československá armáda v letech 1918 – 1938*. Praha: Federální ministerstvo obrany, 1991.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Pod císařským praporem, historie habsburské armády 1526-1918*. Praha: Elka Press 2003.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha: Naše Vojsko, 1987.
- KOSTRBA-SKALICKÝ, Oswald. *Bewaffnete Ohnmacht : Die Tschechoslowakische Armee 1918-1938*. In: BOSL, Karl. *Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat: Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 24. bis 27. November 1977 und vom 20. bis 23. April 1978*. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag, 1979.
- KVAČEK, Robert. *Nad Evropou zataženo*. Praha: Svoboda 1966.

- LÁŠEK, Radan. *Československá generalita*. Praha: Radan Lášek-Codyprint, 2013.
- NOVOTNÝ, Josef. *Causa Dohihara*. Plzeň: Laser, 1994.
- PEJČOCH, Ivo. *Československá těžká vojenská technika: Vývoj, výroba, nasazení a export československých tanků, obrněných automobilů a pásových dělostřeleckých tahačů 1918-1956*. Praha, 2009. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová Ph.D., s. 37.
- STEHLÍK, Eduard. *Srdce armády*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2006.
- STRAKA, Karel. *Francie a Československo 1914-1945. Léta nadějí, zkázy a bojů na společných frontách*. Praha: Vojenský historický ústav 2007.
- STRAKA, Karel. *Historie československé armády 3: československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932-1939*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007.
- ŠNAJDR, Jaroslav. *Události v československé armádě v roce 1938: Sborník dokumentů a úvah, názorů a článků publikovaných v odborných časopisech a internetových serverech*. Praha 2012.
- ŠRÁMEK, Pavel. *Československá armáda v roce 1938*. Brno-Náchod: Společnost přátel čs. opevnění 1996.
- ŠRÁMEK, Pavel. Personální změny ve velení československé armády v roce 1933. In: *O dějinách a politice*. Ústí nad Labem: Albis International 2001.
- ŠRÁMEK, Pavel. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008.
- VALENTA, Radek. *Československé tanky Škoda Lt. vz. 35, Praga Lt. vz. 38*. Praha, 2011. Proseminární práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Prof. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., s. 5.
- Vlastivědný sborník okresu rakovnického s Křivoklátskem a kralovického s Manětínkem, Kralovice 1935, č. 2, r. 6, s. 23.

POUŽITÁ PERIODIKA

Československý legionář. 1934, XVI.

Československý legionář. 1935, XVII.

Československý legionář. 1936, XVIII.

Československý legionář. 1937, XIX.

Československý legionář. 1938, XX.

Dějiny a současnost

MARŠÁLEK, Zdenko. Pan prezident jede na manévry. *Dějiny a současnost*. 2006, XXVIII(12)

Historie a vojenství

MARŠÁLEK, Zdenko. Rychlé svazky na závěrečném cvičení čs. armády v roce 1937. *Historie a vojenství 1/2002*. Praha 2002.

NOVOTNÝ, Karel. Několik poznatků ze cvičení a manévru v československé armádě z let 1930-1938. *Historie a vojenství 6-7/1968*. Praha 1968.

Vojenské rozhledy

SVOBODA, Jaroslav. Vojenské rozhledy: Pěchotní rozhledy. *Znázorňování a značkování palby*. 1934, IV.(12)

Internetové zdroje

<http://armada.vojenstvi.cz/>

<http://www.vhu.cz>

<http://www.csfd.cz>

<http://www.vtusp.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

1. Organizace rozhodčí služby.

Zdroj: VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 3.

2. Tabulka pro rozhodčí službu k určování ztrát.

Zdroj: VÚA-VHA, fond VKPR, 1936, č.j. 484 Dův., kar. 140, s. 19.

3. Manévry 1934 na Českomoravské vrchovině, francouzský generál Gamelin.

Zdroj: <http://www.vhu.cz/dilema-z-metropole-nad-seinou-cs-otazka-ve-francouzskem-stalem-vyboru-narodni-obrany-z-roku-1938/>

4. Manévry 1935.

Zdroj: <http://www.vhu.cz/exhibit/ze-zaverecneho-cviceni-v-roce-1935/>

5. Manévry 1935. III. část, Severozápadní Čechy.

Zdroj: ŠRÁMEK, Pavel. *Ve stínu Mnichova. Z historie československé armády 1932-1939*. Praha 2008, s. 62, 68.

6. Závěrečné vojenské cvičení 1936, česká část.

Zdroj: Fotoarchiv VÚA-VHA, Praha-Ruzyně.

7. Edvard Beneš na manévrech 1936.

Zdroj: <http://www.vhu.cz/1936-%E2%80%92-rok-strategickych-rozhodnuti/>

8. Rumunský král Carol II.(vlevo) spolu se svým synem, korunním princem Mihailem (uprostřed) a generálem Sergejem Vojcehovským (vpravo) na manévrech 1937.

Zdroj: MÚA AV ČR, fond EB, sign. 592/35.

9. Závěrečné vojenské cvičení 1937, III. část v jižních Čechách.

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ. *Vojenské dějiny Československa, III. díl*. Praha: Naše Vojsko, 1987, s. 392.

